

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

De Recensie

NAUWKEURIG LEZEN.

LEES- EN TAALOEFENINGEN

BIJ DE STUDIE VOOR

DE AKTE VAN HOOFDONDERWIJZER(ES),

DOOR

C. H. DEN HERTOOG.

EERSTE BUNDEL.

PB

AMSTERDAM. — 1894. — W. VERSLUYS.

1574

250

1574

P.O.
1

NAUWKEURIG LEZEN.

1574.

LEES- EN TAALOEFFENINGEN

BIJ DE STUDIE VOOR

DE AKTE VAN HOOFDONDERWIJZER(ES),

DOOR

C. H. DEN HERTOOG.

~~~~~  
**EERSTE BUNDEL.**  
~~~~~

AMSTERDAM. — 1894. — W. VERSLUYS.

Handwritten text, possibly a signature or name, written in cursive script.

VOORBERICHT.

De lees- en taal oefeningen, die ik in de laatste zes jaargangen van het tijdschrift *Noord en Zuid* (XII—XVII) onder de rubriek **NAUWKEURIG LEZEN** heb gegeven, zijn hier onder denzelfden titel tot een bundel vereenigd.

De strekking is tweeledig. De oefeningen in het nauwkeurig lezen moeten een hulpmiddel zijn, zoowel bij de studie der letterkunde als bij die van taal- en stijl leer.

Gelijk ik meer dan eens heb uiteengezet, ben ik van de leer, dat het bij de studie van letterkundige voortbrengselen van eenigen omvang niet aanbevelenswaardig is, al te veel aandacht aan kleine details te wijden. Wat duister is, behoeft natuurlijk toelichting, maar anders doet het stilstaan bij kleinigheden schade aan den indruk van het geheel. En zoo een uitvoerig kunstwerk al uitlokt tot een studie der kleine onderdeelen, dan is deze toch eerst dan ongestraft mogelijk, als het vooraf in zijn hoofdlijnen overzien wordt.

Niettemin mag deze detailstudie niet achterwege blijven, maar wordt zij om de vermelde reden bij voorkeur aan kleine fragmenten verbonden, welke in een kort bestek een belangwekkenden voorraad van bijzonderheden bevatten, die de moeite van een nadere beschouwing waard zijn. Die detailstudie heeft dan op zich zelve groote waarde en een eigenaardige aantrekkelijkheid, omdat zij de oogen opent voor velerlei kleinigheden, waarvan men zoo licht verzuimt zich rekenschap te geven. Maar tevens is zij een doeltreffende voorbereiding voor het recht genieten van omvangrijker dicht- en prozawerken. Immers dat genot is alleen in zijn volheid mogelijk, voor wie geoeffend genoeg is om de details zoo vlug op te nemen, dat de blik op het geheel er niet onder lijdt.

Geldt dit voor den letterkundigen inhoud, voor het waardeeren van al wat goed en mooi waargenomen, gedacht, verbeeld en gevoeld is, hetzelfde geldt ook voor den vorm, zoowel in rethorisch

als grammaticaal opzicht. Beide onderdeelen der taalstudie vereischen in de eerste plaats een rustige beschouwing van de behoorlijk geordende bijzonderheden aan de hand van een goede spraakkunst of stijl leer. Maar er is ook bevestiging van die kennis noodig, gewenning aan niet alle daagsche gedachtenvormen, aan beeldspraak, die buiten de betreden paden gaat, kortom aan een herhaald vlg waarnemen van belangrijke taalverschijnselen, zooals ze zich in bonte rij vertoonen in het letterwerk van hen, die de taal het best in haar geheimenissen doorgronden.

De stukken, die we voor dit doel hebben uitgekozen, zijn ontleend aan werken, waarvan verondersteld mag worden, dat ze in de bibliotheek van elken studeerenden onderwijzer te vinden zijn. Meestal zijn het fragmenten, maar Potgieters „*t Is maar een penne-likker*” is in zijn geheel behandeld. Waar het mij noodig scheen, zijn de vragen door korte toelichtingen afgewisseld, terwijl als aanhangsel enkele voorbeelden van paraphrase gegeven zijn.

Hier en daar wordt gewezen op afwijkingen, gewaagde constructies of ook wel op bepaalde fouten. Sommigen vinden dat bedenkelijk, maar ik kan die vrees niet deelen. De auteurs, uit wier werk gekozen is, kunnen er best tegen en de aanwijzingen zijn steeds zoo geschied, dat niemand er een aanmoediging in zal zien van een ongepaste jacht op taal- en stijl foutjes. Maar aan den anderen kant is er in onzen tijd ook wel reden om in herinnering te houden, dat de taalkunde bij haar hoofd roeping om het taalgebruik te codificeeren, ook nu en dan verplicht is, oordeelend en richtend op te treden.

Wat de behandeling der opgaven betreft, er zijn er, die zich voor een schriftelijke bewerking leenen, maar om wat op te schieten verdient mondelinge beantwoording der vragen in den regel de voorkeur. Bijzondere aanbeveling verdient het, wanneer studeerenden zich vereenigen, om onder wederkeerige critiek naar juiste en scherp geformuleerde antwoorden te zoeken. Bij moeilijkheden of verschillen wende men zich tot de redactie van het tijdschrift *Noord en Zuid* of die van *Het Schoolblad*.

Mag het blijken, dat deze bundel in een behoefte voorziet, dan kan spoedig een tweede volgen.

C. H. DEN HERTOEG.

Amsterdam, October 1894.

I.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: DE ZUSTERS (bl. 38—40).

1. Deze inleiding is in vier onderdeelen te splitsen: 1°, het wachtende dokters-koetsje; 2°, het ergerlijke schrapje van den dokter; 3°, de ongevoeligheid van den geneesheer, uitkomende tegen een drietal voorbeelden van meegevoel bij wildvreemden; 4°, overgang tot de achterblijvende verlatenen.

2. Op welke wijze bepaalt P. den tijd, waarin zijn verhaal speelt?

3. *Vroeger zag de wetenschap slechts uit de hoogte neer.*" Wat maakt het aardige van dezen zin uit?

Vgl. tot het beantwoorden dezer vraag ook den volgenden zin uit Huet's *Gitje*, waar hij van twee de wasch oprekkende vrouwen zegt, dat ze „*wedijverden in standvastigheid en vasthoudendheid.*” Hier wordt het komische effect door hetzelfde middel verkregen.

4. „*Onwetenschappelijk als de koetsier was.*” Wat had de onwetenschappelijkheid van den koetsier er mede te maken, dat hij „het” (*wat?*) nog had kunnen doen?

5. Een „*schouwspel, de lust der lorgnet eens liefhebbers, mits het op doek werd gebracht.*” Wat beteekent de bijstelling? Welke ironische strekking ligt er in den bijzin van voorwaarde?

6. De koetsier „*las niet enkel met de oogen, maar ook met den mond.*” Wat valt er af te leiden uit dit trekje der beschrijving?

7. Bij de uiting zijner ergernis over het schrapje van den dokter, zegt P., dat „*wetenschap winstgevende zijn kan, ook*

---

¹⁾ De aanwijzing geschiedt naar den 3en druk. Aan den voet der pag. zal ook die der verzamelde *Werken* gegeven worden. I, 54—57.

zonder dat de kunst louter de koe wordt." Geef zijn bedoeling met eigen woorden weer.

Vgl. Schiller's distichon: *Wissenschaft*.

„Einem ist sie die hohe, die himmlische Göttin, dem andern
Eine tüchtige Kuh, die ihn mit Butter versorgt.”

8. „Onze aandoenlijkheid neemt af in dezelfde mate, als onze gemeenzaamheid toeneemt." Wat zoudt ge aan dezen zin willen toevoegen, om hem volledig te maken? Noem eenige klassen van personen op, die de bewering staven.

Vgl. *Het Nieuwe Tolhuis* van Potgieter (*Poezie* I, blz. 95):

„o Leelijk, luchtloos, log gevaarte!
Gewijd, zoo 't heet, aan 't koopgeluk, —
Dat dra de stroomgod nederrukk',
Getergd door 's voorhofs donk're zwaarte.”

9. In welk geval zou P. het schrapje niet misduid hebben?

10. Tegenover de ongevoeligheid van den geneesheer stelt de schrijver nu drie uitingen van meêgevoel, waarop hij telkens wat aan te merken heeft. Wat laakt hij allereerst in de sympathie van het bedelvrouwetje?

11. Wat keurt hij af in de manier, waarop de jonge man zijn aandoening uitte?

12. En wat mishaaft hem eindelijk in de sympathie der aanzienlijke jonge vrouw?

13. „Mijnheer had *het* afgelegd." Wat hebben we volgens den schrijver onder dit *het* te verstaan?

---

1. Wat voor rededeel is *een* in *eene der hoofdgrachten, een van de eerste dier rijtuigen*? En waartoe behoort het in dezen zin: *Slechts één der rijtuigen was nog onbezet*?

2. *De koetsier had het nog kunnen doen.* Aan welke bijzonderheid van het pers. vnvwd. *het* herinnert dit voorbeeld?

3. *In spijt van het schoone stadsgezicht.* Welk soort van bijwoordelijke bepaling is dit? Welke voorzetsels kunnen een dergelijke bepaling meer inleiden?

4. *Tot onbedrieglijk teeken, dat het bezoek van den arts bij dien kranke langer placht te duren dan vijf minuten, had de koetsier een roman opgeslagen. Is het voorzetsel tot hier wel juist gebruikt? Welke bijw. bepalingen kunnen met tot beginnen? Wat voor bijzin volgt op teeken? Verklaar de vorming van onbedrieglijk. Waarom wordt het zonder e geschreven? Wat is de onregelmatigheid in placht? Waarom is die onregelmatigheid niet meer te verdrijven?*

5. *Wij zouden, voortgaande, vertellen, wat de paarden deden. Is wat hier vragend of betrekkelijk vnvwd.? Het antwoord motiveeren.*

6. *Indien hij de maatschappij vijandig tegenover hem had gezien. Zucht voor zelfbehoud. Welke verbeteringen zijn hier noodig?*

7. *Ontleed in zinnen: Het is waar, onze aandoenlijkheid neemt af in dezelfde mate als onze gemeenzaamheid toeneemt; doch is het ook menschelijk open oor te blijven voor de stem des belangs, al werd men doof voor de inspraak der natuur?*

8. *Als zoude vertroosting van hare lippen der verlatenen niet welkom zijn geweest! Welke fout komt in dezen zin voor? Waarom staat het werkwoord in de voorwaardelijke wijs?*

II.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: DE ZUSTERS (bl. 49—51).

1. In welke deelen is de karakteristiek van den koopman Ovens te splitsen? Hoe maakt de schrijver zijn inleiding en wat laat hij daarop volgen?

2. Wat bedoelt hij met *provincialisten* en *geldzakken*?

3. Wat is aan weerskanten de grond van de stille antipathie tusschen de zoogenaamde provincialen en de inwoners van groote hoofdsteden?

4. „Het goud is de god onzer eeuw, op het land *als* in de stad, en in de hut *als* aan het hof.“ — Welke verandering

¹⁾ *Werken* I, 70—73.

moet deze zin ondergaan, wanneer men *als* (= zoowels als) door *niet alleen — maar ook* vervangt?

5. Waarom gevoelt een zeehandelaar meer de beteekenis van het geld dan een grondeigenaar?

6. Waarom is „de beurs de ware schaal als (een koopman) weten wil, wat hij weegt“? Wat beteekent het, dat men er nooit „*stap maar op!*“ roept?

7. Ovens' deftigheid „*was inderdaad de zuilen waardig, die nu al zoo smadelijk op de noodloods nederzien.*“ Waarom hebben de zware zuilen van het voorportaal der beurs steeds zooveel ergernis gewekt?

Nadat de oude beurs van Hendrik de Keizer in 1835 wegens bouwvalligheid ontruimd moest worden, kwamen de kooplieden tijdens het bouwen der nieuwe, van 1836—1846 in een houten loods op den Dam bijeen.

8. Op welke bewijzen van ontzag lette Ovens niet eens?

9. Wat had zijn pruikje van harige *tulle* te maken met het feit, dat hij een groet zeven malen van de acht slechts knikkend *teruggaf*?

10. In welk opzicht wijkt P. bij het bezigen van het woord *bejegenen* in dezen zin van het gewone gebruik af en waardoor kan het woord *teruggeven* vervangen worden?

11. *Invloed uitoefenen*. De Redactie van het *Woordenboek* (I, blz. 41) keurt deze uitdrukking als belachelijk af. Waarin ligt het belachelijke?

12. In welken zin komen de woorden *papier, geven, nemen*, in het volgende gedeelte voor?

13. Een jong huis, welks papier Ovens geweigerd had, geraakte daardoor „in dezelfde verlegenheid, waarin Rothschild zijn Duitsche landgenooten brengt, als hij den een' of anderen hunner *de zes weken* geeft.“

„Iemand de zes weken geven“ is: hem aanzeggen, dat men over zes weken de bestaande betrekkingen met hem wil afbreken. Waarom kon dit voor Rothschild's landgenooten een straf zijn en voor hem zelf niet?

14. Wat bedoelt P. met zijn tusschenzin: „geene kleinigheid, geleerde!“

15. Welke onbillijkheid lag er in het: „de gelukkige!“ — dat Ovens' vrienden herhaaldelijk te zijnen aanzien gebruikten?

16. „Een vast en vlug hoofd, hetgeen.... enz.“ Welke fout begaat P. hier? In welke twee gevallen is het gebruik van *hetgeen* alleen regel?

17. Wat is een post met protesten?

18. Wat bedoelt de schrijver met de eerste *schadelijke* leening? Waarom vindt hij het geroep over de vaderlands-liefde, die in het tijdvak der leeningen (1830—1844) zou gebleken zijn, zoo dwaas? Wat wordt bedoeld met „de Volharding“?

19. Is het bepaald noodig te weten, wat *perpetueelen* zijn, om den laatsten zin te verstaan? Zoudt ge het nochtans uit de beteekenis van het woord kunnen vermoeden?

1. *Spijt al het schimpen onzer provincialisten op geld en geldzakken, zouden zij het hem zoo goed hebben gedaan, als de Amsterdammers het deden.* Wat voor zinsdeelen zijn *spijt al het schimpen*, — onzer provincialisten — op geld en geldzakken en het tweemaal gespatieerde *het*? Is *schimpen* hier werkwoord of zelfstandig naamwoord? Waaruit blijkt dit? Verklaar de beteekenis van den bijvoeglijken genitief.

2. „Schoon ik toegeve, dat Ovens er *als zeehandelaar* meer het gewicht van gevoelde, dan *als grondeigenaar* het geval zou geweest zijn.“ — Welke grammaticale fout is er in dezen zin en hoe is die te herstellen? Wat voor uitgang is de *e* in *toegeve*?

3. *De evenaar der publieke opinie wijst u telken dag aan, of ge daalt, of ge rijst.* Welke fout? Indien de beide voorwerpszinnen door een voegwoord verbonden werden, welk moest dit dan zijn?

4. *Ik spreek niet van het onwillekeurig ter zijde wijken,*

als hij naderde, van wie zijns gelijken heetten, en die echter eene heimelijke bewustheid hadden, dat zij het niet waren. Ontleed dezen zin in enkelvoudige zinnen. Welk rededeel is onwillekeurig? Wat voor zins- en rededeel zijns? In welken nvl. staat wie?

5. *Ik spreek van de drieërlei soort van makelaars.* Wijs de fout aan. Hoe is makelaar gevormd?

6. *Laat ons den man niet enkel in zijn verwatenheid schetsen.* Is het gespatieerde volgens of tegen den regel? Is laat hier hulpww. of niet?

Verwatenheid. *Verwaten* was in het Mnl. een ww. der 8ste klasse en beteekende: *vervloeken, excommuniceren, van de kerkelijke en daardoor, naar den geest des tijds, ook van de burgerlijke gemeenschap afsnijden.* Door welken begrips-overgang kan het woord aan zijne tegenwoordige beteekenis: „in de hoogste mate onbeschaamd“ gekomen zijn?

7. . . . . *onlangs de eerste schadelijke te hebben volgeschreven.* Tegen welk woord is hier bezwaar te maken?

8. *Het aandeel, dat hij, geldschietende aan de Volharding nam.* Waarom wordt hier het lidwoord *de* gebruikt, zonder dat er eene bepaling op het zelfstandig nwd. volgt?

III.

Uit Potgieters *Proza* 1): DE ZUSTERS (bl. 57 en 58).

1. Verbeter in de volgende zinnen de gecursiveerde spraak-kunstige onnauwkeurigheden.

a. Hun *luchtgestel* en hunnen landaard eigen.

b. Maar zoo des ondanks eene herinnering *van* de woorden *van* den wijsgeer *van* Sheen, enz.

c. Hoe wenschte ik, dat *ieder rentenier* — onder wien Temple *den stand* verstond, sedert beurtelings als *patriciers* geëerbiedigd en als *aristocraten* gevloekt, — enz.

---

1) *Werken* I, 81—83.

d. Tien tegen een, dat ik daar iets onmogelijks vroeg, voor zoverre de afstammelingen der toenmalige raadsheerlijke geslachten betreft, tenzij ieder zoon van deze eene rijke erfgename had gehuwd.

e. Immers, indien de stichter der Triple Alliantie, door zijne bewondering van De Witt al niet verleid werd tot eene te vleierende schets der magistratuur van dien tijd, allerlei *ambtbejag*, een meer dan hooglandsch nepotismus, een gewetenloos sinecurisme dreigde de erfzonden eener caste te worden, door geen eerstgeboorterecht voor het smaldeel *dier* vermogentjes behoed!

f. Levende in de herinnering van het Gemeenebest, enz.

g. Uit een geslacht gesproten, welks leden elkander sedert eeuwen op de kussens met de drie kruisen *pleegden* te vervangen, enz.

2. Zeg zonder beeldspraak: „het mocht Temple niet van het hart, den adel als de specerij te schetsen, die den burgerlijken hutspot kruidt.” En waaruit blijkt die tegenzin?

Als men het hoofdstuk *Of the People in Temple's Observations upon the United Provinces of the Netherlands* ¹⁾ opslaat, blijkt het, dat die tegenzin niet zoo groot is, als Potgieter het hier doet voorkomen. In plaats van een aequivalent voor het smalende *een greintje adel*, vindt men men bij T. omtrent the Gentlemen or Nobles alleen, dat „*they are very few in the Province of Holland*”, en wel als een gevolg van een oorzaak, die onzen 17de-eeuwschen adel niet tot oneer strekt: „*most of the Families having been extinguished in the long Wars with Spain.*”

3. *Kopieën en origineelen*. Aan welk gebied zijn deze termen ontleend? Van welke vreemde zeden leverden onze edellieden tijdens de republiek kopieën?

4. Noem eens deugden, ons klimaat en onzen landaard eigen.

Het oorspronkelijke van de aanhaling, waarop de 3e en 4e vraag betrekking hebben, luidt aldus:

„They strive to imitate the French, in their Mien, their Cloaths, their Way of Talk, of Eating, of Gallantry or Debauchery; and are, in my Mind, something worse than they would be, by affecting to be better than they need; making sometimes but ill Copies,

¹⁾ 8e dr. Edinburgh, 1747.

whereas they might be good Originals, by refining or improving the Customs and Virtues proper to their own Country and Climate."

Temple verzacht zijn oordeel nog aanmerkelijk, door er aan toe te voegen: „They are otherwise an honest, well-natured, friendly and Gentlemanly sort of Men; and acquit themselves generally with Honour and Merit, where their Country employs them."

5. „*De wijsgeer van Sheen.*” Door welke omschrijving wordt Temple in het vervolg van het fragment aangewezen? Geef een zestal voorbeelden van dergelijke omschrijvingen. Waartoe dienen zij?

Temple schreef zijn boek over de Nederlanden — evenals zijn *Essays* — op zijn landgoed Sheen, bij Richmond. Sheen-house is in de laatste jaren een poos de residentie van den graaf van Parijs en het hoofdkwartier der Fransche royalisten geweest.

6. Wat roemde Temple in de patriciers dier dagen?

Het origineel van P.'s aanhaling luidt: „They content themselves with the Honour of being useful to the Publick, with the Esteem of their Cities or their Country, and with the Ease of their Fortunes; which seldom fails, by the Frugality of their Living, grown universal, by being (I suppose) at first necessary, but since honourable among them."

7. Waarom acht de schrijver het een onvervulbare wensch, dat alle afstammelingen der voormalige regenten-familien op hun voorouders mochten gelijken?

8. Welke ondeugden dreigden onder de patriciers erfzonden te worden?

Nepotismus, van lat. *nepos*, neef, = de begunstiging van bloedverwanten en vrienden door invloedrijke regeeringspersonen.

Hooglandsch; dit epitheton herinnert aan de vroegere verdeling der Schotten in de Hooglanden in *clans*. Het keltische woord *clan* beteekent eigenlijk *nakomelingschap*, *familie*. De leden van een clan beschouwden zich als nakomelingen van een zelfden stamvader en waren door gemeenschappelijke belangen zeer nauw verbonden; het clanhoofd had een soort van patriarchaal gezag. Na den opstand der Schotten in 1745 is door de Engelsche regeering aan deze toestanden een einde gemaakt.

Sinecurisme. Eene sinecure (*sine* = zonder, *cura* = zorg) is een voordeelig ambt, waaraan weinig of geen bezigheden verbonden zijn. Sinecurisme is alzoo het streven naar dergelijke ambten.

9. Licht de uitdrukking: „door geen eerstgeboorterecht voor het smaldeelen harer vermogentjes behoed“, een weinig toe.

10. „Een andere Temple.“ Wat voor trope is dit?

11. Waarom achtte P. de patriciërs zijner dagen een anomalie? (eig. een onregelmatigheid, hier: een onbestaanbaarheid.)

12. Wie worden met *keizerlijken degen* en *koninklijken shepeter* aangeduid? Wat voor tropen zijn dit?

13. Noem de afkeurenswaardige tegenstellingen op, welke P. in de persoonlijkheid van Van Oudenhove aanwijst.

IV.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: DE ZUSTERS (bl. 134—136).

Het geheel is een uitweiding over Aafjes oom en tante, typen van oud-hollandsche echtelieden, wier deugden de schrijver trachtte doen uitkomen, zonder hun gebreken te verbloemen.

1. Waarmede acht P. het noodzakelijk den lezer te verzoenen en door welk middel acht hij het mogelijk, dat doel te bereiken?

2. Waarom plaatst hij den zin: „*Dat ge ja kniktet!*“ in de voorwaardelijke wijs?

3. Waarom stelt hij er prijs op, gemeld doel te bereiken?

4. In welke „weinig woorden“ laat zich de slotsom van het huwelijksleven der oudjes vermelden?

5. Onder welke voorwaarde acht P. den te onzent heerschenden eerbied voor geld verdedigbaar?

6. Hoe was het in dit opzicht met oom en tante gesteld?

7. Op welke wijze wordt aangetoond, dat de op zich zelf eerbiedwaardige middelen, waardoor zij hun vermogen ver-

---

¹⁾ *Werken* I, 194—196.

wierven, belachelijk of laakbaar werden door overdrijving?

Men lette hier op de fraaie symmetrie in het drietal zinnen, dat antwoord geeft op deze vraag. Eerst in alle drie een zin ter aanwijzing der bedoelde deugd: *orde, vlijt, spaarzaamheid*. Dan na elk dier zinnen een overweging van algemeenen aard als tusschenzin. Ten slotte achter ieder dezer uitspraken een tweetal illustraties van de vermelde deugd: een, die er bij door kan, schoon op het kantje; de andere bespottelijk of afkeurenswaard door de overdrijving.

8. Welk staaltje van tantes zin voor orde kon er niet door, maar welk proefje van ooms nauwkeurigheid wel?

9. Welk bewijs van tantes werkzamen aard was te billijken, en wat viel daarentegen in ooms ijver te misprijzen?

10. Hoe uitte tantes spaarzaamheid zich op kleingeestige wijze, en die van oom op verdedigbare manier?

11. Op welken grond vertrouwt de schrijver, dat wij nochtans eerbied zullen voelen voor het vijf en dertig jaren lang eendrachtig samenleven der oudjes?

12. Wat is „*innigheid van gemoed, die zich den eerste den beste maar niet bloot geeft?*”

13. Wat moest beletten met de geregelde kerkgangen van het paar den spot te drijven?

14. Wat zijn „*huisgenooten des geloofs?*”

15. Wijs den climax en de symmetrie aan in den zin, aanvangende met: „*maar als ge de huisgenooten des geloofs . . . enz.*”

16. Waarvan zou P. de herleving onzer volksveerkracht durven verwachten?

1. Tot welke woordsoort behoort *het* in den volgenden zin:
„Een hart, dat . . . zich gaarne herinnert, hoe het in zijn groenen tijd te moede was, enz.”

Door welke verandering kan *het* hier een onbepaald vnvwd. worden?

2. Licht de beeldspraak toe in de volgende uitdrukkingen:

In zijn groenen tijd, — Van *meet af begonnen. — Een der hoeksteen en onzer maatschappij. — Hare nachtrust veil hebben. — Zich bloot geven.

*Meet, verwant met lat. *meta*, kegel, pyramide. Het woord werd ook gebruikt voor de zuilen aan beide zijden van den Romeinschen circus, waar de deelnemers aan de wedrennen met de wagens omheen moesten draaien. Vandaar ook *grensteeken*. Hierdoor wordt de bet., waarin het woord te onzent voorkomt, duidelijk. Welke is die beteekenis?

3. Wijs de onnauwkeurigheid aan in den volgenden zin:

„Zonder innigheid des gemoeds, die . . . , zou hun huiselijk verkeer ondraaglijk vervelend zijn geworden, en nog doen zij het zich bij elkander niet.

4. Ontleed de volgende zinnen in enkelvoudige:

Ge zoudt er de vreeze door beschamen, dat men *voor onze burgerlui* geene belangstelling winnen kan, tenzij men hunne zwakheden verzwijge.

Maar tante had *immers* hare nachtrust niet veil moeten hebben *voor het verzuim* van den bleeker, hare wasch vóór primo November en geen *etmaal* later weer te zenden, dewijl in die maand het goed *ma ar* wegwaait; al was het loffelijk van oom, dat hij zich niet eerder op zijn gemak bevond, voor hij gevonden had, in welke schrijffout de stuiver school, waardoor met ultimo December zijne balans maar niet sluiten wilde.

Tante deed niet wel, om een half el zijde uit te winnen, alleen een kleed *zonder strooken* te dragen, al had oom gelijk, dat hij geen geldzakje toegaf op de schuld, die hij kweet; gelijk, dat hij er vijf centen voor naar zich streek.

5. Benoem de zinsdeelen, door cursiveering aangewezen in vr. 4 en ook in het volgende:

Verzoent het u niet *met de vilten pantoffeltjes*, enz. Vijf en dertig jaren *waren mijne oudjes getrouwd geweest*. *Onder ééne voorwaarde* strekt de eigenaardigheid ons volk niet *tot laster* maar *tot lof*. *Geregeld*, schier *scherts uittartend* geregeld, zijn ze . . . enz.

In welken zin wordt *laster* hier gebezigd? Wat is de niet allitereerende tegenstelling van *lof*?

6. Tot welke woordsoorten behooren de gespatieerde woorden in vr. 4?

7. Welke incorrectheid vertoont de volgende zin:

En echter.... inschikkelijk voor gebreken, die nog naar deugden zweemen, verbeelde ik mij, dat gij eerbied gevoelt voor.... enz.

8. Verklaar de beteekenis der genitieven: *de herfst des levens, navolging der natuur, welker slotsom, het naleven dier wet, vijf en dertig lang jaren eendrachtig en trouwhartig huishouvens, een der hoeksteen, de huisgenooten des geloofs.*

V.

Uit Potgieters *Proza*¹⁾: Inleiding van *Blauwbes!* (bl. 24).

1. Omschrijf in een paar woorden de strekking der inleiding.

2. Wijs aan welke onderdeelen van het betoog bij de volgende punten behooren?

Verbazing over Bilderdijs weerzin en oorzaak van Potgieters sympathie voor straatkreten. — Voorbeelden van gelijksoortigen, maar minder aangenaam invloed op de verbeelding. — Waarom de straatkreten toch 's dichters gunstelingen blijven.

3. Welke ironie ligt er in de vermelding van Bilderdijs verzuchting?

Vgl. het verjaarsvers aan zijn vrouw (1807), V. VI. *Bloemlesing* 269.

„Zalig, die in holle rotsen,
 Bij des afgronds dompig klotsen,
 't Hoofd mag duiken in haar kloof!
 Die èn wind èn schorre meeuwen
 Om zijn peuluw heen hoort schreeuwen,
 Voor den Haagschen straatkreet doof!”

4. Zeg zonder beeldspraak, waarover P. zich verbaast.

---

¹⁾ *Werken* I, 34—37.

Welke vergelijking ligt aan gemelde beeldspraak ten grondslag en betoog de gepastheid der vergelijking.

5. Welk beeld verrijst bij den kreet „*Elft as zalm!*” voor P's verbeelding. Noem eenige contrasten uit de aanschouwelijke schildering, die hij er van geeft.

6. *Onbedingde lofspraak*. Welk aequivalent bezitten wij voor het germanisme *onbedingd* ¹⁾. Wat is een *beding*?

7. Toont P. zich zelf een groot *ichtyoloog* (gr. = visschenkenner) in zijn uitlating over baarzen en garnalen?

Ichtyophagen = vischeters. Noem een ander barbarisme voor *kannibalen*.

8. Wat is „*meer onafhankelijkheid van geest, die voor minder behoeften veil is.*” Is met de laatste helft P's bedoeling nauwkeurig uitgedrukt? Is *veil hebben* in IV, 2e afd. vr. 2 (bl. 15) ook wel de rechte uitdrukking?

9. Welken weerzin wekt het „*rapen as kinderhoofies*” bij den auteur? En hoe zouden zonder dien weerzin de rapen hem aan den bloeitijd der Romeinsche republiek hebben doen denken? Vgl. *Roskam*:

Doen deege deeglyckheid niet speelde raep en schraep
En 's vijands goud min gold dan een gebrade raep.

10. *Hoe* is het mogelijk, dat de keel des volks u zou vertellen, dat er een zomer ligt tusschen het roepen met radijs en met rammenas, „als ge hem niet zelf gezien, niet zelf genoten had.” Het antwoord te trekken, uit de hyperbolische uitweiding, welke op deze woorden volgt.

11. Op welke vergelijking berust de uitdrukking: „*(de) vele klanken, op welke de breede schaal van toonen boogt, die van behoefte tot weelde reikt*”?

---

¹⁾ Niet opgenomen in het *Ned. Woordenboek*.

1. Ontleed het volgende fragment in zinnen, classificeer de gecursiveerde zinsdeelen en omschrijf hun vorm.

Bilderdijk wenschte in een *zijner veelvuldige verzuchtingen* om den dood in het stille graf te liggen, *ten einde voor den Haagschen straatkreet doof te zijn*. Ik ben te zeer van muzikalen zin misdeeld om te durven beslissen, of de schreeuwers der hoofdstad *het van die*, welke onze hofstad doorkrijgschen *in welluidendheid* winnen; maar ik mag de Amsterdamsche keelklanken wel, en verbaas er mij over, hoe het gehoor van onzen eersten dichter *zijner verbeelding* zoo zeer de wieden knotten kon.

2. Waarvan is *het stille graf* uit het oogpunt van stijl een voorbeeld?

3. *Om later van diegene te gewagen*. Welke bedenking is hier tegen het gebruik van *diegene* te maken? Hoe wordt dit vnw. verbogen?

4. *Laat staan er om dood willen zijn*. De gespatiëerde woorden krijgen hier het karakter van een verbindingsmiddel. Van welken aard is het verband, dat er door bewerkt wordt?

5. *Tegenstelling, die boven en beneden niet onaardig toetst*. Wat is de beteekenis van *toetsen* hier. Wat voor zinsdeelen zijn dan *boven en beneden*?

6. *Er zijn ergerlijke onder de uitroepingen*. Op welk woord moet hier een zware nadruk vallen? Vgl. ook *Pennelikker* 254: *Er zijn schelmen onder de kooplieden*.

7. Vergelijk de beteekenis van uitmonsteren in den zin: „*Ach! dat Bilderdijk deze van de Haagsche had uitgemonsterd!*” met den volgenden van dr. J. H. Gunning (*Gids* 1888, IV 114): „*Met moeite weerhouden we ons mede te deelen, wat we in dit rijke boek hebben uitgemonsterd.*”

Hoe is het te verklaren, dat *uitmonsteren* zoo in tweeërlei zin gebruikt wordt?

8. Hoe bepaalt ge in een zin als: „*Beerzen binnen de garneelen!*” wat het subject is?

9. „Maar een straatkreet!“ Hoe moeten deze slotwoorden gelezen worden, om er iets smalends in te leggen?

VI.

KRITIEK, door P. A. de Genestet.

1. Wat is een critiek, die *van voorhoofd rein en van hoofd gezond is en fiks (haar) oogen in 't rond slaat?*

2. Wat wil het zeggen, dat ze haar „*rechten op de Faam en op 't vooroordeel wreekt*“?

3. Waarvan is „*de dwaasheid of den overmoed*“ een samenvatting? Hoe kan een jong kunstenaar zijn talent verspelen?

4. Waaraan is de beeldspraak: *helden van een avond ontleend?*

5. Wat is de taak der critiek ten aanzien van verleden en toekomst?

6. Welke roeping der critiek wordt in r. 13—16 geschetst?

7. Welk voorbeeld volgt dan van haar heerschend en beschermend optreden? Wie worden bedoeld met het *versch gelauwerd* volk, dat gedwongen wordt te knielen voor het voormalige *stiefkind van de Faam*.

8. Wat kenmerkt een goede critiek, als zij deel neemt aan den strijd op het gebied der letteren?

9. In welk geval is [het begrijpelijk, dat de critiek haar zelfbedwang laat varen?

10. En wanneer zijn haar onverbiddelijke kastijdingen zelfs toe te juichen? Wie zijn dan de *hovelingen*, die de striemen der prinses verdienen?

11. In welk geval doet de critiek aan een furie van de markt denken?

12. Hoe kan zij van haar macht in de pers misbruik maken?

13. Welke twee eigenschappen kunnen haar nog verachtelijker doen worden?

14. Wanneer is zij bij een heks te vergelijken?

15. En wanneer is zij het diepst gezonken? Welk onderscheid kan er dan nog zijn, uitgedrukt door de beelden *maitresse* en *lichttekooi*?

16. Maar wat is dan van de kunstenaars tegenover den verpestenden invloed van een zoo diep gevallen critiek te verwachten?

VII.

AAN DE STAD PARIJS, van Staring.

Dit fraaie vers, rijk aan welgevonden beeldspraak en ongemeene uitdrukkingen is door den dichter zelf in zes deelen gesplitst:

a. Aanklacht tegen de Franschen in het algemeen en de Parijzenaars in het bijzonder. b. Hun vrees, door de genadige behandeling der verbonden mogendheden beschaamd, c. Ondankbaarheid der Franschen.

1. Omschrijf de deelen *d*, *e* en *f* zelf.

2. Wat brengt de dichter al zoo op het zondenregister der Parijzenaars?

3. Zeg zonder beeldspraak: *den mijter en de kroon in het slijk vertreden, het zaad des oproers zaaien.*

4. Geef eenige gedeeltelijke aanduidingen in den trant van *den Korzikaan*.

5. Aan welke bijzonderheid uit de Oudheid doet het woord *bloedperk* terugdenken?

6. Welk figuur komt in den 5en en 6en regel voor?

7. Hoe werd de vrees der Franschen beschaamd?

8. Zeg zonder beeldspraak: „*Het staal, tot uw verderf ontbloot, doorsneed den band, waarin 't Geweld uw vrijheid sloot,*” en benoem de tropen.

9. Wat zijn krijgstropeeën, „*waaraan de lauwer faalt*”? Welke is de eerste bet. van het woord *tropee*, en welke tweede is er uit afgeleid?

10. Wat had men thans van de Franschen mogen verwachten?

Victor Hugo noemde Parijs later in de opdracht van zijn *l'Année terrible*: „la Capitale des peuples.”

11. „Uw moed, eens blind misbruikt.” Hoe vat ge misbruikt op? Als aangewend tot een verkeerd doel door de Franschen zelf, òf door hun vergoden Keizer? En hoe blind? Als blindelings of in uwe blindheid?

12. Verschoond door zwaard en dolk? Wat is de zin der dubbele metonymia? Waarvoor staan *spade* en *spoel*? Waarvoor *adelaars*?

13. Geef duidelijk de vergelijking weer, die in het thans volgende gedeelte gemaakt wordt.

Dschaggannath (Heer der Wereld) is de titel van den Indischen god Krischna, wiens beeld met dat van een paar andere goden Siwa en zijn zuster en gemalin Sabadhra) te Pooree (ook Dschaggannath of Juggernaut geheeten) in Bengalen bewaard wordt, en een voorwerp van dweepzieke vereering voor de Hindoes is. Het beeld van den hoofdgod is donkerblauw, dat van de beide andere wit en geel. De beelden bestaan uit 2,25 M. hooge steenblokken, tot vreeselijke koppen met afschuwelijk verwrongen gelaatstreken uitgehouwen, (Vgl. *wrevle Grijs*), terwijl voor elken god een ruw bewerkte wagen aanwezig is, waarop hij in Maart op het wagenfeest wordt rondgevoerd. De kar van Dschaggannath is 14 M. hoog en heeft 16 raderen, elk van 2 M. middellijn. Bij deze omgangen houden de Brahmanen van deze karren ontuchtige toespraken tot de menigte, afgewisseld door liederen van gelijke strekking. Daarbij blijft het thans, maar voordat het Engelsche gouvernement in deze eeuw aan den gruwel een eind maakte, kwam het bij elk wagenfeest voor, dat tal van pelgrims zich voor de karren neerwierpen en zich uit dweepzucht onder de zware raderen lieten verpletteren.

14. Wie bedoelt de dichter met het „*Priesterdom, van 't vet der off'ren zat*”, dat met den afgod zal vernietigd worden?

15. Om het slot van het gedicht goed te lezen, moet op-

gemerkt worden, dat de 9 eerste regels van het laatste gedeelte, beginnende met *Droom' vrij* — één samengestelden zin vormen. Geef daarvan de ontleding in enkelvoudige zinnen.

Lutetia Parisiorum was de naam, dien de Romeinen gaven aan *Loutouhezi* (gehucht te midden der wateren), de woonplaats van den Gallischen volksstam der *Parisii*, gelegen op het eiland in de Seine (de tegenwoordige *Cité*). Julius Caesar riep er een Gallische volksvergadering bijeen (53 v. C.).

De ontleding van den zeer samengestelden zin is hier inderdaad bevorderlijk aan het goed voordragen er van. Duidelijk moet daarbij uitkomen, dat de 7e regel de voortzetting en herhaling is van de eerste helft van den 1en regel. Dit kan geschieden door na *onverlaat* den toon wat te laten doorgalmen, en dan de bijzinnen in de regels 1—6 iets lager van toon en wat sneller te laten volgen, met sterken komma-klank en duidelijke rusten achter *stond*, *verdelgt*, *kling* en *verging*, ook waar achter het 2e en 4e woord een uitroep-teeken, en na *kling* een komma-punt staat. De 7e regel volgt nu geheel in den toon van den eersten en dan met krachtigen nadruk de hoofdzin: „*Zie ginds — zie rondom uit!*” en wat dan verder volgt.

16. Wat vertegenwoordigen de metonymia's *lans* en *kling*?

VIII.

DE VEENROOK, van Staring.

1. Tot welke twee veronderstellingen geeft de veenrook den dichter aanleiding?

Het Stygisch wed, de modderige Styx, een van de rivieren der onderwereld, die met haar negen windingen Pluto's rijk omslingert, en waar de schimmen der afgestorvenen door Charon, den veerman, met zijn boot worden overgezet.

2. Geef zoo eenvoudig mogelijk, den 2en en 3en regel der 2e strophe weer.

Louwmaand. Bij dit woord teekent Dr. Franck (*Etym. Wdb.* 592)

het volgende aan: „Uit mnl. *loumænt* (*looimaant*). De vorm van dezen naam komt overeen met *looi*, maar eenig verband tusschen Januari en het winnen der looi of het looien van het leder is niet na te gaan.”

3. Wat wordt bedoeld met *het trage vocht*?

4. Hoe is de 5e en 6e regel der 2e strophe weer te geven?
Wat is op *versprak* aan te merken?

Pomona, een Romeinsche godin, wakende over alles wat den tuin- en ooftbouw betrof.

5. Welke hyperbolen bevat de 3e strophe?

6. Wat heeft de hebzucht der boeren met den veenrook te maken?

7. Waarom worden zij een *salamanderbroed* genoemd?

Het melksap, dat door de huid van den salamander afgescheiden wordt en in staat is een klein kooltje vuur te dooven, heeft de fabel doen ontstaan, dat dit dier in het vuur kan leven.

8. Waartegen richt 's dichters komische verbittering zich ten slotte als de allereerste oorzaak der ellende?

Gij gingt er Lazarij en Boekweit halen. Staring teekent zelf aan: „Ik volg hier het gevoelen, dat de Boekweit, eertijds *Frumentum Saracenum* en bij de Franschen nog *Sarrasin* genoemd, ons zoowel als de Melaatschheid, uit het Oosten door de kruisvaarders is aangebracht.” Tegelijkertijd maakt hij melding van de bewering, dat een zekere Vlaming, Jan van Gestel, in het begin der 15e eeuw de boekweit in Zuid-Nederland zou ingevoerd hebben.

Het schijnt wel, dat het eerste gedeelte dezer inlichtingen niet juist is. De boekweit, letterlijk *beukentarwe*, — zoo genoemd naar de overeenkomst van de vrucht van dit graangewas met de *beukenoot* — is eerst in de 15e eeuw in Europa ingevoerd en de Wolgalanden zijn haar vaderland.

9. Tot welke herziening van de gevolgen der kruistochten zou Staring blijkbaar wel geneigd zijn?

10. Aan welk vers van De Génestet doet de toon van dit gedichtje denken?

HET STOOMTUIG, van Staring.

1. Met welke drie beweegkrachten hadden de menschen het tot de uitvinding van de toepassing der stoomkracht moeten stellen? Staat *ros* hier niet als synecdoche?

2. Wat maakt in de eerste plaats de superioriteit dezer nieuwe kracht uit?

3. Wat is het verband tusschen de beide eerste regels der 2e strophe?

De oorspronkelijke redactie van den 1en regel luidde:

„Die kracht, — dank Albion! — betemt nu de afgrondswellen.”

Verder is op te merken, dat de eerste stoomwerktuigen — die van Newcomen en Cowly (1705) — in Engeland gebruikt zijn om mijnen leeg te pompen, die tot dusver steeds onder water gestaan hadden.

4. Aan welke twee toepassingen wordt vervolgens herinnerd?

5. Door welke tegenstelling wordt de veelzijdige toepassing der nieuwe kracht aangegeven?

6. „*Gebie het, Nederland!*” Geef den zin dezer woorden in eenvoudig proza als een bijzin van voorwaarde weer.

7. Welke twee zaken kunnen bereikt worden, indien die voorwaarde vervuld wordt?

8. In welken algemeenen zin wordt het woord *vernunft* hier gebruikt? Wat is de engere beteekenis, die ons taalgebruik er aan hecht.

Vernunft is een afleiding van *vernemen*, waarvan de bet. aanvankelijk was: waarnemen met alle zintuigen. Hoe is die beteekenis verengd?

9. Werk de kleine allegorie uit, waarin hier de vorderingen van het menschelijk verstand geteekend worden?

10. Hoe wordt de allegorie, nu beperkt tot de nieuwe uitvinding, voortgezet? Welke spreuk wordt hier bedoeld met *Eenvouds Godspraak*. Waarom woont die in een *stillen tempel*?

11. Geef Staring's wensch aan het slot in eenvoudiger woorden weer.

12. Heeft zijn verwachting omtrent een waarschijnlijke vereenvoudiging der stoomwerktuigen zich verwezenlijkt? Waarvan is thans meer een algemeene verkrijgbaarheid van een goedkoope beweegkracht, ook in het klein, te verwachten?

X.

DE DIEPEGGE, van Staring.

1. Met welke regels van het *Stoomtuig* staat dit goedgemuende beklag in verband?

De uitgever van Staring's gedichten (N. Beets) teekent aan, dat de dichter in 1828 een plan tot het wegruimen van de ondiepten op de benedenrivieren door middel eener „Diepegge” aan de regeering had aangeboden. Bij de daarmede van hooger hand op de Killen bevolen proefneming ging het werktuig verloren.

2. Wat wordt bedoeld met een *steekbrief*?

3. Wijs de aardige gemeenzame of teekenachtige woorden uit het gedichtje aan.

4. Uit welke regels spreekt Staring's bescheidenheid?

Staring had zich aanvankelijk bijzonder geërgerd over de achteeloosheid, waarmede zijn voorstel om door Krabbelaars, aan stoomvaartuigen vastgehecht, op den bodem der rivieren te werken, behandeld werd. In 1834 schreef hij echter: „De ondervinding heeft in 1834 bewezen, wat kan toegegeven worden; dit namelijk: dat men Krabbelaars meer onmiddellijk met vaartuigen moet kunnen verbinden, dan zulks met de Diepegge mogelijk was. Dis (Pluto) zal het met zijne tweede veronderstelling getroffen hebben.”

5. Wat is een factotum?

Brunings. Christiaan Brunings (1736—1805), van oorsprong een Duitscher, is een onzer beroemdste waterbouwkundigen geweest. Hij was toezienaar van het Hoogheemraadschap Rhijnland en woonde op den huize Zwanenburg te Halfweg. In 1769 werd hij mede

benoemd tot inspecteur-generaal van 's lands rivieren. Ook hij heeft veel belangstelling getoond in de verbeteringen onzer beneden-rivieren. Zijn graf in de Groote Kerk te Haarlem prijkt met het opschrift: „*Néerlands raad en beschermer tegen de woede der zee en het geweld der stroomen.*”

Haspelwerk = lastig werk, werk met veel hoofdbreken en kans om fouten te begaan. *Haspelen* is een oude technische term bij het spinnen en beteekent het afwinden van het garen van den haspel.

Onder de reeks vergelijkingen, die in de *Camera* den opgesloten leeuw teekenen behoort ook: „Een haspel in een flesch; men weet niet hoe 't mogelijk is, dat hij er inkwam!” Wat beteekent dit?

XI.

VERSCHILLENDE UITLEG, van Staring.

1. Wat was de bedoeling van Karel X met zijn plechtige kroning en zalving te Rheims?
2. Wie wordt bedoeld met „*Een van dit Gild, enz.*”, en welke onbillijke generalisatie ligt in de verdere omschrijving?
3. Waarvan was de vlucht duiven, die bij de plechtigheid losgelaten werd het symbool?
4. Welke uitlegging gaf de priester aan het feit, dat de duiven in de vlammende kaarsen vlogen? Wat voor trope is *vlammend was*?
5. Welke verklaring stelt een der omstanders daartegenover?

XII.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: MARIE (bl. 302 — 305).

Verondersteld wordt natuurlijk, dat het geheel — een kijkje op Potgieters bezwaren tegen de vrouwenopvoeding zijner dagen en zijn eigen ideaal in dat opzicht — gelezen is.

Als een oefening in de voordracht zij gewezen op de periode

---

¹⁾ *Werken* II, 87—91.

(bl. 297): *Dáár placht Marie... tot slingerde.* In den gang van dat proza zit de wilde rit.

Het hier te beschouwen fragment levert een vergelijking tusschen de voordeelen van de schoolopvoeding boven de leiding eener gouvernante, en tegelijk van de voorrechten eens schoolmeesters tegenover de treurige afhankelijkheid der laatste.

1. Geef de ontboezeming weer, die P. vastknoopt aan het feit, dat de meeste gouvernantes *Suisses* zijn.

2. Wat is een *anomalie*?

3. Wat is de oorzaak, dat er uit de scholen van P's dagen u een ongezonde lucht tegemoet waait?

4. En wat is het gevolg daarvan?

5. Welke nadeelige invloeden van het schoolwezen geeft P. meer toe?

6. Waarom verkiest hij nochtans den schoolmeester boven de gouvernante?

7. Welke verandering is er gekomen in de eischen, aan den schoolmeester gesteld?

8. Welke vergelijking ligt er in de benaming „*dorpsdionys*“, die Potgieter hier van Bilderdijk overneemt?

Vgl. Bilderdijks *Buitenleven*:

„De Dionys van 't dorp is kenbaar aan deez' trekken.”

9. Wat bedoelt de schrijver met „*de grondwet*“ van een onderwijzer? De wet en de verordeningen, waaraan hij te gehoorzamen heeft, of wat anders?

10. Uit welke zinsnede blijkt in het bijzonder, dat P. de schoolmeesters van voor vijftig jaar op het oog heeft?

11. Welke bedoeling heeft het slot der periode: — „*De ongelukkige!*“ *zeidet gij.* — Vgl. het gelijksoortige slot bij de schets van den koopman Ovens (*Zusters* bl. 51): — „*De gelukkige!*“ *zeide men.* —

12. Vgl. de zinnen: „*Zie, zij komt, en het kind zit recht; zie, zij wenkt, en het kind buigt; zie, zij lacht, en het kind waagt het te glimlachen.*“

met de volgende regels uit Bilderdijs schildering van den dorpsschoolmeester:

„Verschijnt hij, in zijn blik — den aanblik van een God! —
 Leest heel het kindervolk zijn onherroeplijk lot.
 Hij wil 't: men gaat uiteen; hij wenkt: men zet zich neder;
 Hij glimlacht: alles juicht; hij fronst: men siddert weder.
 Hij dreigt, beloont, kastijdt, met d' eigen toon van stem,
 En, in zijn afzijn zelfs, is ieder bang voor hem.”

Kent gij ook bijbelsche uitdrukkingen, waarvan deze constructie een navolging is?

Vgl. ook in Potgieters *Isaac da Costa*:

„O zoon van het Oost, die de zengende stralen
 Gebiedt, en wij zien en ons schroeit de woestijn.”

13. Wat is het punt van overeenkomst in de vergelijking van de gouvernante bij de onbeduidende *Durchlauchten* der kleine Duitsche staten? Hoe kon *doorluchtigheid* een titel worden?

14. Voor welken Romeinschen keizer bestond er het eerst aanleiding, om van het majesteitsmeervoud gebruik te maken?

De *pluralis majestaticus*, uit den Romeinschen kanselarijstijl in den Byzantijnschen hofstijl overgegaan, verscheen in de middel-eeuwen ook in de stukken van keizers, koningen, hertogen, enz.

15. Wat is een *Ilias van plagen*?

Vertaling van „*Ilias malorum*”, citaat uit Cicero's „*Ad Atticum*”, klassieke term voor een klaaglied over een menigte rampen.

16. Verklaar: „*Zij vindt, ja eene plaats aan den disch, maar beneden het zout.*”

1. Benoem de zinsdeelen uit de volgende zinnen:

De wereld is vol van den lof van Tell.

De vrijheid heet te huis op de bergen.

Waartoe de armen hard gevallen?

Kennissen, die . . . mij, u, zich zelve, alles moede zijn.

Te hooren is te gehoorzamen.

Ze zijn slechts vorsten . . . voor hunne onderdanen.

Zoodra hij de fooi over zijne hand heeft voelen *glijden*.

Uitzichten, om wier wille zij zich getroost eene zoo twijfelachtige betrekking te bekleeden.

2. Indien één toestand, de hare is valsch. Wat is er omtrent den vorm van den bijzin op te merken?

3. Benoem de geursiveerde bijzinnen:

Wij eischen hem zoozeer doordrongen van den geest zijner grondwet, dat geene drift hem meer in verzoeking mag brengen, ezelachtige domheid met eene oorvijs te kastijden.

Verlegen, hoe hij het werkwoord *b e m i n n e n* vervoegen zal.

De arme gouvernante doet geen tien schreden, zonder dat zij de landpalen van haar rijk achter zich laat en ruw, wreed, onbarmhartig uit den droom harer heerschappij wordt opgewekt. (Is opgewekt hier het rechte woord?)

Wie is zij toch, dat men haar dus ongestraft honen durft?

4. Met welk voegwoord kan men den voorlaatsten zin ook laten beginnen en welke verandering in de woordschikking is dan noodig?

5. *Ingenomen ouders*. Wat is tegen het gebruik van het adjectief in te brengen?

6. *De vossen, die de koets trekken, kostten meer dan twaalfhonderd gulden, en hoe worden zij verpleegd!* Is er ook reden om voor *kostten* een anderen tijdvorm te kiezen?

7. Hoe is het gebruik van het adjectief in *een verlaten ouderdom* te verklaren?

Vgl. ook: *een zittend leven, een staande receptie, vallende ziekte, een schertsende opmerking, „bewustlooze handen”* (Da Costa: *Slag bij Nieuwpoort*, r. 37), *„Gun hem zijn zwijgend glas bier”* (A. Pierson.)

8. Verklaar de vorming der geursiveerde woorden: *knechtsche* onderwerping, *beklaaglijke* schepselen, het *besmettelijke* van den geest van wederstand, *ezelachtige* domheid, *benijdenswaardigste* voorrechten, *eeltige* hand.

9. Welke stijlfiguren komen voor in de volgende zinnen en wat is de beteekenis er van?

Het constitutioneele knopt, ontluikt, tiert overal.

Hij.... moet zich redelijk toonen jegens onredelijken, en onwilgen leiden, en dommen beschaven, en stuggen overreden door louter verstand.

Er komen uren, dagen, weken in zijne jaren voor, enz.

XIII.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: HANNA (bl. 465 — 466).

1. Resumeer den inhoud der 1e en der 2e periode.

2. „Aan honderd derzulken hangt het lot van duizenden en tienduizenden.“ Beschrijf het begrip *hangen* en leid er de fig. beteekenis uit af ²⁾.

3. *Eiland der eilanden*! Hoe wordt de beteekenis van dezen hebreeuwischen of superlatieven genitief het best omschreven?

4. Op welke gronden wordt van Java gezegd, dat het rijken beschaamt?

5. „Laat Duitschland stoffen op zijne bietekrotten, en Oostzee en Zwarte Zee begroeten om strijd koffen en brikken met de gelouterde suiker van Java belaan.“ Ontdoe dezen zin van alle beedspraak.

6. Verklaar: *de keerzijde van den penning, de smalle gemeente, het is eene streep door de rekening, het is een doorn in het vleesch.*

Omtrent het hierbij voorkomende *kalefateren, kalefaten, of kal-faten* [vindt men bij *Franch* het volgende aangeteekend: „Een eerst in het oudere Ndl. voorkomend, bijna bij alle zeevarende

---

¹⁾ *Werken* II, 326—328.

²⁾ Vragen als deze bedoelen hoofdzakelijk een oefening in dergelijke verklaringen voor gevorderde leerlingen.

volken voorkomend woord, dat van Arabisch *galafa* „een schip breeuwen”, Turksch *qalfat* „geteerde stop” af komt.

7. Verklaar het verschil tusschen *winstderving* en *verlies*.

8. Zeg zonder beeldspraak: „*Verzekeraars, onder welke er zijn, wier evenaar wankel genoeg staat zonder dit gewicht in de kwade schaal.*”

9. „*Want de wortels der eeuwenheugende eiken, waaruit hij (de bodem) is opgebouwd, schaduwden door hun omgripen en uitschieten, in de wouden en op het gebergte, slechts flauwelijk de duizenden slagaderen des maatschappelijke levens af, waarmee het (het schip) in aanraking kwam, waarin het greep, toen het op het IJ vlagge en wimpels zwierde — luister onzer handelsvloot, als het was! — die het zal kwetsen en stremmen, wanneer het nooit uit den schoot der wateren weêr opdaagt, — beladen als het werd met de weelde van het Oost.*”

a. Verklaar de vergelijking uit het begin van den zin.

b. Van welken aard zijn de twee gecursiveerde bijwoordelijke bijzinnen aan het slot?

De laatste grammaticale vraag is noodzakelijk tot recht begrip van den zeer samengestelden zin, waarmede het fragment sluit. Andere voorbeelden van deze bij P. veel voorkomende constructie, waarop in vraag b de aandacht gevestigd wordt, zijn:

„Onwetenschappelijk als de koetsier was, had hij het nog kunnen doen.” (*De Zusters.*)

„Achterlijk als ons volk in de kunst bleek, waren het uitheemsche, waren het beurtelings Fransche en Duitsche (meesters), die... enz.” (*Id.*)

„Hij geeft geen antwoord, verloren als hij is in de beschouwing eener bloem, die aan den weg groeit.” (*Pennelikker.*)

„Onvolledig als deze verzameling in menig opzicht heeten mag, is de indruk, dien zij maakt, echter volkomen juist.” (*Rijksmuseum.*)

„Vroom en vroed als hij was... onderscheidde hij in het ruwe maar ronde volk al de kiemen voor een krachtigen staat.” (*Id.*)

„Hoofst had Petrarcha en Guarini beurtelings het oor geleend, meesters als hij die achten mocht.” (*Id.*)

Steeds zijn het naamwoorden, gevolgd door een vergelijkenden zin met *als*, maar die gezamenlijk den dienst doen òf van een bijw. bijzin van *oorzaak* of *reden*, òf als de oorzaak of reden vergeëfs is, van *toegeving*. Dit blijkt steeds uit den inhoud van den hoofdzin; b.v.:

Mager als hij was, kon hij best door dat gat kruipen, en

Mager als hij was, kon hij toch niet door dat gat kruipen.

De eerste staat gelijk met: *Doordat hij mager was*, de tweede met *Ofschoon hij mager was*. Dit in het oog houdende, is de beteekenis van alle zinnen van den gegeven vorm, gemakkelijk te doorzien.

1. Welke fouten bevatten de volgende zinnen:

Aan honderd derzulken hangt het lot van duizenden.

Als hij Texel is binnengeloodsd, enz.

2. Van welken aard is het verband, door *of* bewerkt in de zinnen: *Of verdringt niet...* *Of kruiden niet...* en *Of is er negus voor den Yankee* enz.

3. *Laat Duitschland stoffen op zijne bietekrotten*, enz. Hoe bepaalt ge den naamval van *Duitschland*?

4. Wat weet ge omtrent de vervoeging van *zieden*? Wat is het verband tusschen *zootje* (visch) en *zieden*?

5. Met welk werkwoord is *verknocht* verwant?

6. *Wier evenaar wankel genoeg staat*, enz. Is *wier* een zelfst. of een bijw. voornwd.? Tot welke woordsoort behoort *wankel*?

7. Verklaar de beteekenis der volgende genitieven: *honderd derzulken*, *de hoorn des overvloeds*, *de geur onzer Molukken*, *het tin onzer bezittingen*, *de voorspoed des lands*, *de welvaart des volks*, *wie hunner*, *de koning der Nederlanden*, *luister onzer handelsvloot*.

8. *Het ontrust tot den minister van koloniën toe*. Breng den zin in den lijdenden vorm en bepaal den naamval van *minister* in den eenen en den anderen vorm. Als hoedanig is *tot-toe* hier te beschouwen?

9. Tot welke tropen behooren *Tartaar* en *Turk*, *Duitsch-*

land, Oostzee en Zwarte Zee, bietekrotten, een streep door de rekening, een doorn in het vleesch; op de kaai, in het dok, aan de beurs.

10. In het fragment komen twee purismen voor. Welke zijn die en wat zijn de meer gebruikelijke technische termen?

XIV.

DA COSTA'S IMPOPULARITEIT door Dr. A. Pierson.
(Zie *De Groot, Leopold en Rijkens* II, 366)

De ideeëngang van dit fraaie en leerzame stuk is in een schema als het volgende weer te geven:

a. Da Costa's hartstochtelijkheid de oorzaak van het conflict tusschen zijn aard en dien der Nederlanders in het algemeen.

b. Verschil tusschen hartstochtelijkheid en opvliedendheid of drift.

c. Verschil tusschen hartstochtelijkheid en ingenomenheid of liefde. De laatste geldt personen, de eerste abstracties.

d. De weelde van het dwepen met denkbeelden.

e. Maar ook de ijverzucht en prikkelbaarheid, die er mee ge-
paard gaan.

f. In die hartstochtelijkheid ligt de verklaring van hetgeen men in geesten als Da Costa en Bilderdijk onverdraagzaamheid pleegt te noemen. Verschil tusschen beiden in dit opzicht.

g. Schildering van den onhartstochtelijken aard der Nederlanders, en van de Nederlandsche vrouwen in het bijzonder. De rol der verkleinwoordjes in de dagelijksche taal.

h. Waarom onder zulk een volk mannen gelijk Da Costa als spelbrekers en feestverstoorders moesten beschouwd worden?

Na dit overzicht volge de beantwoording der verdere detailvragen.

1. Wat wil het zeggen, dat de hartstochtelijkheid met geen bestaansvorm noodzakelijk samenhangt?

2. Op welken grond ziet Pierson in Groen van Prinsterer een voorbeeld van een „vulkaan met sneeuw bedekt?”

3. Hoe kunnen fijne ironie en gevoel voor stijl bij een hartstochtelijk karakter een veiligheidsklep zijn?

4. Wat is volgens den schrijver het verschil tusschen het Fransche volk en de Nederlanders? Waarom acht hij de hartstochtelijkheid verwant aan het dichter-zijn?

5. Tracht met eigen woorden het lijden en de weelde, verbonden aan de verovering van een denkbeeld, weer te geven. Wat bedoelt de schrijver, als hij het vinden er van een genadegave noemt?

6. „Hier is geene vergelijking, hier is eenzelvigheid.” — „Bloed wordt geest.” — „De volstreckte indrukkelijkheid, de onbegrensde ontvankelijkheid wordt de voorwaarde van schepend krachtsbetoon, en de hoogste wezenlijkheid neemt den vorm aan van den waanzin.” Licht deze uitdrukkingen door paraphraseering toe.

Als een voorbeeld volgt hier de toelichting van den laatsten zin.

Met volstreckte indrukkelijkheid en onbegrensde ontvankelijkheid bedoelt Pierson dien toestand van een buitengewonen geest, waarbij deze, zoo los als maar eenigszins mogelijk is van het stoffelijke, onder de allergunstigste voorwaarden verkeert om indrukken op te nemen. Een dergelijke toestand is noodzakelijk, als er in plaats van weergeven van eens anders denkbeelden, werkelijk van een geestelijk scheppen sprake zal zijn. Den gewonen mensch lijkt die toestand een soort van krankzinnigheid, hij vindt dat opgaan in een geconcentreerd gedachteleven onbegrijpelijk, onpractisch, overdreven, buitensporig, en toch is het een der hoogste en bewonderenswaardigste uitingen van het mensch-zijn.

7. Wat reden is er om te spreken van „den valen sluier van het gewone?”

8. „Zij die niet of anders denken, begrijpen haar (de onverdraagzaamheid) kwalijk, immers altijd in verband met eene gezindheid, liefelijk noch liefderijk.” Welke woorden zou men tusschen *immers* en *altijd* in kunnen brengen, om den zin wat duidelijker te maken?

9. In welk geval acht de schrijver onverdraagzaamheid onverdraaglijk? Licht het fraaie beeld toe, waardoor hij dit uitdrukt.

10. Welke ethnographische tegenstelling maakt de schrijver hier tusschen Bilderdijk en Da Costa?

11. „*Messalina, Fredegonde, Jeanne d'Arc, Lucretia Borgia, Maria Stuart* werd zij (de Ned. vrouw) nooit gedoopt.” Licht den zin toe, ook door eenige historische bijzonderheden. Beproof elk dier vrouwen met een epitheton te karakteriseeren.

12. Waarvan acht de auteur de voorliefde van ons volk voor verkleinwoorden een blijk?

13. Wat zijn „*de nederlandsche axiomata*?”

14. Wijs in het slot de verschillende trekjes aan van het gedachtebeeld, waartoe ook de term *feestverstoorder* behoort, onder welken de schrijver Da Costa aanduidt.

1. *De impopulariteit van Da Costa lag in de ongelijksoortigheid tusschen zijn aard en den aard zijns volks aanwezig.* Is de zin correct? Hoe is hij te verbeteren?

2. Benoem in de volgende zinnen de gecursiveerde (of gespatieerde) zinsdeelen en bijzinnen.

Da Costa was, *wat het hollandsche karakter niet is, bij uitnemendheid hartstochtelijk.*

Dat de hartstochtelijkheid *met geen bestaansvorm noodzakelijk samenhangt, zou, ware het vergund van levenden te spreken, juist het voorbeeld van Da Costa's korrespondent kunnen bewijzen.* De staatsman (*welke trope?*) heeft *het (woordsoort?) in zelfbeheersching, zelfbezit oneindig verder gebracht, dan dit ooit den dichter gegeven werd.*

Wie haar (de macht der hartstochtelijkheid) *niet kent, veel lijden, maar ook veel edele vreugd, blijft hem vreemd.*

Van nature, van oudsher oligarchisch, vormt het beschaafd gedeelte der nederlandsche bevolking, het denkend deel der natie, gemakkelĳk eene koterie, die geens dings gebrek heeft en in het geestelijke zich onderscheidt door de rustigheid van lieden, die aan een goeden disch hebben aangezet.

3. *Het is alsof men niets weet, niets denkt, niets in zich heeft. Het is alsof ons denken nog nooit iets, der moeite waard heeft bereikt. Welke reden is er, om in zulke zinnen met alsof liever vormen van den verleden tijd te kiezen?*

4. *Dat denkbeeld is vrouw. Van welk verschijnsel uit de leer der woordsoorten is vrouw hier een voorbeeld?*

5. Welk archaïsme komt onder de zinnen in vraag 2 voor?

6. Geef het verschil aan tusschen *levendigheid*, *opvliegendheid* en *drift*; *bescheidenheid* en *bedeesdheid*.

XV.

BIJ HET BORSTBEELD VAN BILDERDIJK, door *Alberdingk Thym*.
(Zie *De Groot, Leopold en Rijckens* II, bl. 273.)

1. De onderdeelen dezer dichterlijke hulde zijn door Alb. Thym zelf in de ongelijke strophen aangewezen. Hun inhoud is in de volgende zinnen samen te vatten.

a. De dichter heeft *Bilderdijk* lief, zooals hij was, met al zijn eigenaardigheden.

b. Aan B. dankt hij de ontwikkeling zijner dichtgaaf.

c. B. erkent hij om zijn reine taal en zijn religieuze denkbeelden als zijn Meester.

Vat op gelijksoortige wijze den inhoud van elk der vier overige onderdeelen in een enkelen zin samen.

2. Welke minder aangename trekken in B.'s uiterlijk somt de dichter op?

Bilderdijk's buste door Royer stelt den dichter voor, het hoofd bij wijze van tulband in zwachtels gewikkeld. Zie voor de „breede zwachtels” ook de gravure, voorkomende in het 2e deel van Dr. Kollewijn's werk over *Bilderdijk*, een reproductie van het portret, na 's dichters overlijden geschilderd door G. J. Michaelis. Daarop komt ook een breede hoofddoek voor, waarin de schedel van den overledene naar een vroeger gebruik is ingespeld.

3. Welke weinig aantrekkelijke geestelijke eigenschappen geeft hij eveneens toe?

4. Welken indruk maken nochtans B's beeld en werk op hem?

5. Van wanneer dagteekent die vereering?

6. En welke gevolgen had zij voor A. Th.?

7. Op welke bescheiden wijze spreekt deze over zijn eigen dichtgaaf?

8. Wat is voor hem de hoogste vorm van poëzie?

9. Welke opvatting (*leering*) van de stof acht hij ruimer (*meer ontgrensd*) dan de zuiver materialistische?

10. Welke philosophische of religieuze dogma's van Bilderdijk trokken hem als Katholiek in het bijzonder aan?

Voor Bilderdijks denkbeelden over den echt, dien hij volstrekt niet synoniem acht met het burgerlijk huwelijk, zie men *De Echt* (1812).

De ware echt is voor hem het beeld der goddelijke éénheid:

„De Godheid lei in de Echt haar onverdeelbaar één.”

Eveneens ziet B., als consequent theocraat, (voorstander van de leer, dat alle gezag uit God is), in het onopzegbaar verbond tusschen vorst en volk een ander symbool dier éénheid. (Vgl. hierover Potgieters *Rijksmuseum*, bl. 348.)

En eindelijk (vgl. *De Dieren*) ziet B. niet in 's menschen denkvermogen, maar in 's menschen taal het kenmerk, dat hem van de dieren onderscheidt.

11. Op welke wijze heeft de dichter zijn erkentelijkheid jegens B. doen blijken, en tot welke uitkomst leidde hem zijn vrije houding?

12. Op welke wijze (str. 5) verdedigt hij B.'s heftigheid? In welken regel is een zeer bescheiden begin van afkeuring te vinden?

13. Welke onuitgedrukte vergelijking (*metaphoor*) ligt in de regels:

„wanneer uw geest, aan 't woeden,
In toemelooze drift *zijn wijde baan doorliep.*”

14. Licht toe: „*met ongemeten woorden.*“

15. Welke onredelijke eischen stellen sommigen aan Bilderdijk?

16. Op welke wijze verheft Th. ten slotte de tekortkomingen, die men B. verweet tot voortreffelijkheden? Welke woorden zijn in alle zinnen der 6e strophe, van den 5en regel af, bij te voegen om de zinnen volledig te maken?

17. Door welke beelden drukt de dichter uit, dat men van B. iets onmogelijks verlangde?

18. Wat bedoelt hij met zijn: „*ik lofzing geen centauren.*“

De Centauren zijn in de gr. mythologie een soort van demonen, in wouden en gebergten, wolken en stroomen huizende, wezens half paard, half mensch. Vermoedelijk werd door de dierlijke helft van het centaurenbeeld, — dat menigvuldig in de klassieke sculptuur voorkomt, — de heftigheid der natuurverschijnselen gesymboliseerd. Omtrent de afleiding van den naam bestaat tot dusver geen bevredigende verklaring.

Thym gaat derhalve in zijn vereering voor B, zoover, dat de afwezigheid van B's hinderlijke eigenaardigheden, hem een abnormaliteit zou toegeschenen hebben, gelijksoortig aan de onnatuur dezer paardmensen.

1. *Door borstels overbrauwd.* Verklaar de samenstelling en beteekenis van het laatste woord.

2. *En 't, om der waereld wil, geen valsche lok beschawwt.* Waar zou 't duidelijkshalve beter geplaatst zijn?

3. *Andrer willig hart.* Tot welke verbuiging behoort de vorm *anderer*?

4. Voor *onbeschrijfbre* zegt men gemeenlijk *onbeschrijfelijke*. Wat is het gelijke in beide afleidingen en waarom is naar het geldend taalgebruik de laatste vorm hier te verkiezen?

5. *Van de eerste stond.* Wat is de fout hier? Welke andere woorden hebben evenals *stond* een mannelijken en een vrouwelijken vorm?

6. *Van toen* een vreemd gevoel
 Met nooit gekende drift mij voer door 't jeugdig bloed,
 Sinds *toen* kreeg ik u lief.

Tot welke woordsoorten behoort *toen* in beide gevallen?
 Waardoor kan *van toen* vervangen worden?

7. *Planten, wier bladen niet ieder alle geur en levenskracht ontzegt.* Van welke rethorische figuur is dit de tegenstelling en welke term bestaat voor deze figuur?

8. Geef den gecursiveerden regel door een bijzin met *dat* aanvangende, weer.

de meer ontgrensde Leering
Van 't Stof, geen dor gewrocht, maar Geestenbeeltenis.

Is het onzijdig geslacht van *stof* hier juist?

9. Tot welke soort van bijzinnen behoort de gecursiveerde, en tot welke woordsoort het gespatieerde wat?

Ik hield uw woord in eer, 't zij dan in wat gestalte,
 't; *Mij tegenrad.*

10. *Dan menig schiftend oog of blind bewonderaar.* Maak den bijzin volledig. Waarom de sterke vorm *blind*?

11. Wat is de kracht van *ver* in *verbloemen, verminken* en *vervormen*?

12. Bij welk zinsdeel behoort *slechts* in de volgende regels?

En ik betreurde 't nooit, dat grootsche winterstormen
Slechts gierden door een lucht, bekleed met nevelgrauw.

Welke bijwoorden verrichten een gelijken of gelijksoortigen isoleerenden dienst als *slechts*?

13. Wat voor bijzin is: *al wat gij laakbaars vindt*?

14. *Tot in uw haat, enz.* Tot welke woordsoort behoort *tot*?

15. Wat voor bijzin is: *Voor wie (nvl.?) gij sprakeloos uw kruis had moeten dragen*?

16. *En toch u-zelven blijven?* Wat merkwaardigs heeft de vorm *u-zelven*? Welke verklaring van den naamval ligt hier voor de hand?

17. Wat voor bijzin is: *Dan waar men 't nietig lijf door 't zand der aard mee sleurt.*

18. Wat voor zinsdeel is: *Een fiere hazenwind?*

19. *Ik lofzing.* Met welke werkwoorden is dit *lofzingen* naar de vorming te vergelijken?

20. Uit welke twee vormen is de bastaardvorm *voorbeding* ontstaan?

XVI.

MAX HAVELAAR EN DE CAMERA OBSCURA, door *Busken Huet.*¹⁾
(Zie *De Groot, Leopold en Rijkens*, 314.)

1. Vat in het kort den inhoud van elk der drie perioden samen.

2. Wat wil 'het zeggen, dat M. H. en de C. O. boeken zijn, „die elkaar in zekeren zin opheffen”?

3. Welke redenen zijn er volgens Huet om beide naast elkaar te stellen?

4. Waarvan is Droogstoppel, waarvan de Stastokken het type?

5. Welke miniatuurschilderijtjes uit *Gerrit Witse*, 's *Winters buiten* en de *Familie Kegge* kan de schrijver bedoeld hebben?

6. In beide boeken „wordt afgerekend met eene samenleving.” Licht deze uitdrukking toe.

7. In welk stuk ridiculiseerde Hildebrand de filistijnsche kwelgeesten zijner jeugd?

8. Hoe kon Havelaars hart in zijn binnenste opspringen, „toen *Sjaalman met fatsoen de Aglaja op den grond kon laten vallen?*”

9. Waarom waren dit „*tijgergenoegens.*” Waarom is *savou-reert* hier zoo wel gekozen?

10. Welk verschil tusschen M. H. en de C. O. doet de schrijver opmerken?

¹⁾ *Litt. Fant.* II, 212.

11. Wat wil het zeggen, dat de C. O. minder ruim van horizont is?

12. Op welke manier moet Hildebrand nog weer eens van Huet hooren, dat zijn dominéschap den kunstenaar belet heeft de vleugels uit te slaan?

13. Wat is het groote verschil tusschen Hildebrand en Havelaar?

14. „*Hij is in Nederland de virtuos van het sarcasme.*”
Licht deze uitdrukking toe.

Met den (ten onrechte) aan Vondel toegeschreven lierzang wordt bedoeld de *Vertrouwing aan de onnoozle en bedroefde ingezeetenen bij den dood van Prins Willem II*, met de vinnig-ironische regels:

„O Groote ziel, o dapper Helt,
Die noit als t' onzen voordeel strijde,
Die levend ons van 't Spaansch geweld
En stervende van 't uw bevrijde....”

Pieter de la Court was een tijdgenoot van Jan de Wit. In de geschiedenis der economische wetenschap, heeft hij zich een wereldberoemden naam verworven, en zijn denkbeelden zijn door Fransche, Engelsche en Duitsche vertalingen onder de beoefenaars dezer wetenschap verspreid. Mr. O. van Rees ¹⁾ zegt van hem: „Onder de Nederlandsche schrijvers der 17e eeuw is er geen, die de voordeelen der vrijheid van arbeid en mededinging zoo helder ingezien en zoo krachtig tegen monopolien en privilegiën op elk gebied geprotesteerd heeft, als Pieter de la Court. Niet alleen verhief hij zich door de onbekrompenheid zijner inzichten en de consequentie, waarmede hij zijne beginselen doorvoerde, verre boven zijne landgenooten, maar de economische literatuur van Frankrijk en Engeland is evenmin in staat voor het midden der achttiende eeuw geschriften aan te wijzen, die in deze opzichten met de zijne kunnen wedijveren.”

De hier bedoelde voorrede van De la Court, komt voor in zijn

---

¹⁾ Mr. O. van Rees, *Oorsprong en karakter van de Nederlandsche Nijverheidspolitiek der zeventiende eeuw*, waar een zeer interessant hoofdstuk (bl. 362—399) over De la Court voorkomt.

Intrest van Holland, ofte Gronden van Hollands-Welvaren, later uitgegeven onder den titel: *Aanwysing der heilsame politike Gronden en Maximen van de Republike van Holland en West-Vriesland*, een werk, waarin Jan de Witt de hand zou gehad hebben, welke bewering echter op onvoldoende gronden schijnt te berusten.

Deze voorrede is een bitter-sarkastische aanval op de achtereenvolgende Prinsen uit het huis van Oranje, onder den schijn eener verdediging van hetgeen hun ten laste gelegd werd. Een paar staaltjes volgen hier.

De beschuldiging, dat de zonen van Willem I: *Philips, Mauritz* en *Hendrick* zich onderling verbonden, „alle Vader- ende Moederlike goederen naar sich te neemen, ende onder hun *Drien* te verdeelen, met uytsluitinge van alle hunne *Susters*, ende aller *Schuld-Eyscheren* die ter saacken des Oorlogs van hunnes *Vaders Boedel* ietwes te eysschen hadden,” wordt als volgt weerlegd:

„Naamentlick, soodaanige beschuldigers behoorden te weten, dat dese Prinsen van Oranjen geene Engelen, maar Menschen zijnde, niet behoorden te worden beschuldichd over gebreken, die alle menschen, ofte ten minsten alle soo hoochgeborene ende gestegene menschen onderworpen zijn: naademaal het kennelick is, dat alle, jaa oock vele mindere Heeren, gewoon zijn de *Heerelicheden* ende *Goederen* hunner Ouderen te erven ende aan te slaan, sonder sig eenige *schulden* der selven aan te trecken.”

Op gelijksortige wijze worden zij tegen het verwijt van dronkenschap en verkwisting verdedigd: „En wat belangd het Dronken drinken ende de *geldquisting* ofte overdaadige Hofhoudingh en pracht boven vermogen; het selven is onder den *Grooten* ende voorneementlich allen *Duytsen Heeren* eene soo oude gewoonte, ende algemeen gebreck, dat men de *Princen* van Oranjen daarover soo seer niet behoorde te verachten, als wel den Prince *Mauritz* te prysen, dat hy niet jegenstaande soo generaal misbruyck der Groote Heeren, soo geschickt ende suynigh in sijne Hofhoudinge heeft geweest.”

Deze proefjes, niet eens van de kwaadaardigste, mogen volstaan om van het sarkasme van De la Court een denkbeeld te geven. Alleen willen wij er aan toevoegen, dat wij het niet zoo bewonderen als Huet en het een nog al goedkoop soort vinden.

1. *Hetzelfde* geslacht heeft beiden populair zien worden. Welke is de bepaling, hier door *hetzelfde* aangekondigd?

2. Benoem de recursieerde bijzinnen naar hun functie.

De nakomeling zal beiden aanvaarden als getuigenissen van *hetgeen wij, van dezen tijd, liefgehad en bewonderd hebben.*

Max Havelaar en de *Camera Obscura* hebben dit met elkander gemeen, dat in beiden afgerekend wordt met eene samenleving.

De *Camera Obscura* wint het hierin van *Max Havelaar*, dat zij minder agressief, dat zij niet rechtstreeks een pleidooi is.

Daarentegen verliest zij het, wat ruimte van horizon betreft.

Mij althans is in onze literatuur, of het moest de aan *Vondel* toegeschreven lierzang op het overlijden van *Prins Willem II* zijn, geen tweede voorbeeld bekend, enz.

3. Tot welke woordsoort behoort *het* in den 3en en 4en en *wat* in den 4en zin? Welke modaliteit drukt *moest* in den 5en zin uit? Om welke reden staat *hetgeen* in den 1en zin in den 4en nvl.♦

4. Tot welke soorten van zinsdeelen moeten de volgende uitdrukkingen gebracht worden?

Onder de prozaïsten. Ter wille van den Droogstoppel-type. Ten gunste der Stastokken. Naar den vleesche. In weerwil van Hildebrands zich te vaak op den voorgrond stellende persoonlijkheid.

XVII.

INLEIDING tot de VIJF EN TWINTIG JAREN van *I. da Costa* ¹⁾.

1. In welke versvoeten is dit praeludium geschreven?

2. Door welke twee beelden drukt de dichter zijn verbazing over het weer ontwaken zijner zangdrift uit? Is het tweede beeld geographisch te verdedigen?

3. Welke veronderstelling werpt hij op ter verklaring van dit verschijnsel?

¹⁾ Ook voorkomende in de *Ned. Lett.* van De Groot, Leopold en Rijkens.

4. Op welken grond verwerpt hij echter deze onderstelling?

5. Welke tweede veronderstelling oppert hij? In welken zin moet in den regel:

„Evenwel heeft wellicht onze dichtkunst haar tijden,”

het woord *tijden* opgevat worden?

6. Aan welke poëzie ontleent D. C. de voorbeelden tot staving van zijn beweren?

7. Aan welk tijdperk van bloei der Hebreuwsche dichtkunst herinnert hij allereerst? Wie is de Dochter van Sion? Wie haar Koning? Wat wordt er van de hymnen uit dit tijdperk gezegd?

8. Welk tijdperk van verval volgde daarop?

De harp aan de wilgen hangen. Zeeman²⁾ zegt omtrent deze uitdrukking het volgende:

„Deze bekende spreekwijze heeft de beteekenis: *hij heeft de poëzie laten varen.* De uitdrukking is ontleend aan Ps. 137 : 2, waar de Israëlieten verklaren, dat zij als ballingen in Babylon verkeerende, de harp of liever de citer — want de harp was daarvoor te groot, — aan de wilgen hadden gehangen. De citer was een muziekinstrument, dat men bij vroolijke feesten, ook van godsdienstigen aard, gebruikte, en toen nu de Joden in Babel moesten vertoeven, was het hun onmogelijk vroolijke liederen aan te heffen; liefelijk mocht het oord wezen, waar zij hunne woning hadden, hunne overweldigers mochten een lied van hen begeeren, zij hingen de citer aan de wilgen, d. w. z. — want wij moeten ook daar de woorden als beeldspraak opvatten — zij lieten zang en snarenspeel rusten.” Ofschoon Zeeman hier dus het gebruik der uitdrukking in den mond der ballingen al voor beeldspraak verklaart, voegt hij er nochtans bij, — wat met de vooropgezette bewering in strijd is, — dat hier aan de in Babylon inheemsche treurwilg, de *Salix Babilonica*, moet gedacht worden.

9. Toch is het D. C.'s meening niet, dat de poëzie in de Babylonische ballingschap geheel zweeg. Zij uitte zich echter in anderen vorm. Waarop heeft de dichter daarbij het oog?

²⁾ *Nederlandsche spreekwoorden, spreekwijzen enz. aan den Bijbel ontleend*, door C. F. ZEEMAN, Dordrecht J. P. Revers.

De Babylonische ballingschap, vallende nadat Nebukadnezar het koninkrijk Juda onder den laatsten koning Zedekia veroverd had, duurde van 588—538 v. C., en dus niet 70 jaren, gelijk gewoonlijk aangenomen wordt, maar precies 50 jaar. Het was Cyrus, die den Joden verlof gaf naar hun land terug te keeren. Het verplaatsen van de rijkste en aanzienlijkste inwoners uit een land naar een streek, waar zij in hun isolement ongevaarlijk geacht werden, behoorde tot de despotische tactiek der Oostersche vorsten. De overlevering teekent den toestand der Joden in de Babylonische ballingschap als bijzonder drukkend en treurig. Toch zijn vele Joden er rijk geworden en genoten zij een groote mate van godsdienstvrijheid. Onder de profeten — geestdriftvolle dragers der monothéistische idee, die waarschuwend en voorspellend het Godsbewustzijn onder hun volk trachtten levendig te houden — wier taal de Joden in de ballingschap trooste en opbeurde, behoorde Ezechiël, benevens de groote onbekende, van wien het tweede gedeelte van Jesaja (Kap. 40—66) afkomstig is. De nagelaten producten der profeten worden in het algemeen tot het voortreffelijkste der Hebreeuwsche literatuur gerekend.

10. Wanneer brak thans weer een bloeitijdperk voor de Hebreeuwsche poëzie aan, en wanneer en waardoor nam dit een einde?

Guadalquivir moet als een woord van vier lettergrepen uitgesproken worden (*Gua=Gwa*) met den klemtoon op de eerste en de vierde lettergreep.

Op zich huwende Westersche en Oostersche wijs. Tusschen 1000 en 1200 bereikte de Joodsche dichtkunst onder den invloed der Saraceensche beschaving weer een hoogen bloei en worden een aantal dichters vermeld, die zich zoowel in het Arabisch als in den voorvaderlijke tongval gemakkelijk en sierlijk wisten uit te drukken. Zoo worden in de *Stemmen en Beschouwingen*, waarheen D. C. in zijn aantekeningen verwijst o. a. vermeld: *Salomo ben Gabirol* van Malaga, van wien de lofzang *Krone des Koninkrijks* is, die in den nacht vóór den Grooten Verzoendag gezongen wordt en verder *Juda Ha-Levy*, van wiens hymnen eveneens verscheidene in de Joodsche liturgie opgenomen zijn.

11. Als een nieuw herleven der Joodsche poëzie beschouwt

D. C. — niet al te bescheiden, maar van zijn standpunt eenigszins verdedigbaar, waar hij alle gaven, ook die der poëzie, als genadegaven beschouwt — zijn eigen optreden als dichter. Kan men intusschen D. C.'s poëzie wel tot de Hebreuwsche blijven rekenen? Welke onderwerpen somt hij op, die hem dichterlijke stof hebben geleverd? Wat heeft hij op het oog, als hij spreekt van de „*afgoón, uit d'Eeuwtrots gesproten?*”

Emmanuel = God met ons; vgl. het gedicht onder dien titel (1826), waarin D. C. zijn gemoedsrevolutie bij zijn overgang tot het Christendom bezingt.

12. Na de bekeering had D. C.'s dichtgaaf (*hoe lang?*) gerust. Aan welke oorzaken, vermoedt hij, is het toe te schrijven, dat zij zich weer wil doen gelden?

De deining der Eeuw. Als groote bewegingen de zee in beroering brengen, veroorzaken die in de kringen, buiten het middelpunt der beweging liggende, meer of minder sterke deining. Alzoo is hier de deining der Eeuw de nawerking der groote wereldgebeurtenissen, die D. C. in zijn *Vijf en twintig jaren* herdenkt.

Verklaar ook het beeld, waarin hij zijn vermoeden eener hoogere inspiratie uitdrukt.

13. En indien dit vermoeden bewaarheid wordt, wat zal dan zijn onderwerp zijn, vraagt D. C. — Is het gebrek aan stof, die hem doet aarzelen?

14. Hoe komt hij tot het besluit om de verlopen 25 jaren de revue te laten passeeren?

15. Die 25 jaren zullen hem niet alleen de stof voor zijn verzen opleveren, maar ook *een grond voor (zijn) voeten*. Wat bedoelt de dichter hiermede?

In het karakter der gebeurtenissen van deze 25 jaren vindt D. C. ook *zijn dichterlijk en religieus standpunt*. In zijn geloof aan de voorspelling, dat aan de nederdaling van het Godsrijk op aarde een tijd van felle beroering moet voorafgaan, de heerschappij van den Antichrist, rees bij D. C. het vermoeden, dat het veelbewogen tijdperk, waarop hij hier het oog vestigt, het begin daarvan kon zijn en de zichtbare wederkomst van Christus in een niet al te

verwijderd verschiet kon liggen. In dat licht wil hij dus de 25-jaren overzien; op dat komende duizendjarig rijk wil hij bij zijn dichtsterlijke beschouwingen steeds den blik gevestigd houden. Immers het is zijn innige overtuiging, dat alleen op die wijze de loop der wereldgebeurtenissen te begrijpen is. Zonder een eindbestemming der wereld, als waaraan hij zonder voorbehoud geloofd, is de historie slechts een onsamenhangend overzicht van toevalligheden. Eerst van zijn chiliastisch ¹⁾ standpunt wordt zij naar zijn inzicht begrijpelijk als het verhaal van gebeurtenissen, waaraan een wereldplan ten grondslag ligt. De beide laatste strophen zouden dus, als volgt, gearapphraseerd kunnen worden:

„Zie, het is thans vijf en twintig jaren geleden, dat ik mij aan de dichtkunst begon te wijden. Welnu, laat ik dat tijdperk voor mijn geest terugroepen. Het is rijk aan gebeurtenissen van wereldhistorische beteekenis, die een overvloedig rijke stof zullen opleveren voor mijn verzen en waarvan het onrustig en beroeringwekkend karakter tevens het gezichtspunt aangeeft, waaruit zij te beschouwen zijn: als een voorbereiding namelijk van die heerlijke toekomst, waarin het einddoel der wereld zal bereikt worden in de wederkomst van den Christus en de nederdaling van het Godsrijk, welk einddoel alleen in staat is, den eindigen mensch van het raadselachtig verloop der wereldgebeurtenissen iets te doen begrijpen.”

---

1. *In den zandgrond geraakt.* Deze bepaling van gesteldheid, uit een deelwoord met een bepaling van plaats bestaande, behoort bij *een ader*. Wat is echter de beteekenis er van? (Vgl. mijn *Ned. Spraakk.* I, 120 waar is aangetoond, dat bepalingen van gesteldheid, de beteekenis van een bepaling van *tijd, oorzaak of reden, voorwaarde, toegeving of beperking* kunnen hebben). Beteekent zij: *na in den zandgrond geraakt te zijn, òf: door in den zandgrond geraakt te zijn?*

2. Wat bedoelt de dichter te zeggen met de regels:

„Dat — een reeks van onvruchtbaar vervlotene jaren
Door één oogst voor het minst al die dorheid vergold.”

---

¹⁾ *Chiliasmus* is de naam voor het geloof aan een komend duizendjarig rijk.

Door welke wijzigingen is de constructie in overeenstemming te brengen met de bedoeling, ofschoon het metrum er door verloren gaat?

3. Wat is de beteekenis van *getijden* en in welke verbindingen komt het voor.

4. *De Inquisitie daagde op en de harptonen zwijgen.* Zijn de klemtonen in overeenstemming met het metrum? Welke grammaticale afwijking maakt de dichter verder.

5. *Of omdat weer een Adem de snaar overzweefde.* Is de keus van het voegwoord *omdat* juist?

6. *Die alleen van die tijden den loop leert verstaan.* Bij welk zinsdeel behoort het isoleerende bijwoord *alleen*?

7. Verklaar in de 3e strophe de vormen *waar' gevaren, smolt* en *vergold*.

8. *Dan alleen als dit stof eens zijn dooden zal slaken.* Tot welke rubriek van bijwoordelijke bijzinnen behoort de onvolledige zin *dan alleen*. Hoe zou hij volledig moeten luiden?

9. Beschrijf dienst en vorm der geursiveerde bijzinnen:

En nog later zong Juda, *daar 't, balling, zijn staf voert,
Of het waar' met een zweem van den vroegeren zwier,
Waar de Taag langs Lisboa zijn goudkorrels afvoert, —*

.....
*Daar zich aandacht en geest in den maalstroom verliezen
Van wat telkens de dag aan zijn opvolger meldt."*

.....
Ja, een stof voor mijn verzen, een grond voor mijn voeten,
*Vanwaar verder mijn oog in het rond moge gaan,
Om aan d' eindpaal der tijden een toekomst te ontmoeten,
Die alleen van die tijden den loop leert verstaan.*

10. Tot welke zinsdeelen behooren de volgende? Beschrijf telkens ook hun vorm. De cijfers voor elke groep wijzen de stropfen aan.

1. *niet meer* — *opeens* — *van verrukking* — *in stroomende galmén.* 2. *mede* — *van jeugdige zangtonen.* 3. *voor het minst.* 4. *voor een eeuwige zon.* 6. *rijzen.* 7. *ontsnaard.* 8. *balling.* 13. *de snaar* — *ten wederklank.* 16. *der tijden* — *van die tijden.*

11. Tot welke 'woordsoorten behooren de volgende woorden ; ook hier geven^t de cijfers de strophen aan. Verder bij de aan te geven voorzetsels aanwijzen, tusschen welke begrippen zij betrekkingen uitdrukken en van welken aard die zijn.

2. *sinds* — *tot* — *geen*. 2. *schoon* — *door* — *in* — *weder*. 3. *mochte* — *bij* — *door*. 4. *mag* — *voor*. 5. *evenwel* — *wellicht* — *van*. 6. *waarbij* — *waarin*. 7. *aan* — *in* — *in* — *tot*. 8. *nog* — *daar* — *waar* — *waar*. 9. *ook* — *nog* — *op*. 10. *herleven* — *van* — *van*. 11. *uit* — *met* — *nu eens, dan eens*. 12. *eindelijk*. 14. *daar* — *van* — *wat*. 15. *sinds* — *voor* — *voor*. 16. *vanwaar* — *om*.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: HET RIJKSMUSEUM.

(Bl. 317—bl. 318).

Dit is de schitterende bladzijde uit de inleiding van het Rijksmuseum, waar Potgieter de schilderij beschrijft, die hij in het voorportaal had willen zien. Die schilderij zou het verleden, het heden, het toekomstige bij gelegenheid van Karel den Vijfden's afstand in beeld hebben moeten brengen: Maria van Hongarije als vertegenwoordigster van het verleden, Oranje en Granvelle als representanten van de toekomst, Karel V zelf als de zuiverste belichaming van den indruk van het oogenblik: zijn afstand een nieuwe illustratie der verzuchting van den Prediker: „ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid!” Alzoo ook het streven van een veel bevoorrecht monarch naar de heerschappij over de wereld.

1. Hoe motiveert de schrijver, waarom dat streven vanzelfsprekend was. Van welke stijlfiguur maakt hij daarbij gebruik?

Bij de voordracht van den zin: „Een spelend jongskén, enz.” moeten de woorden *jongskén*, *Asturiën*, *knaap*, *Navarre*, *koning*, *ondergaat*, *twintigjarige*, *Duitschland* alle op een gelijken zwevenden toon gelezen worden, die voorbereidt op het met klem uitgesproken slot: „Ziedaar Karel V!”

---

¹⁾ *Werken* II, 108—110.

2. Waarom mocht Karel V zich te meer met de hoop op de wereldheerschappij vleien, naarmate er meer voor de bereiking van dit doel vereischt wordt? Voor welke individuen is het in het algemeen waar, dat de kansen op slagen vermeerderen, naarmate de moeilijkheden toenemen? En hoe is dit te verklaren?

3. Aan welk drietal voorwaarden moest voldaan worden, om het doel te bereiken?

4. Waaruit bleek, dat het Karel niet aan macht of rang ontbrak? Wie was Frederik de wijze?

5. Welke twee gevallen bewezen, dat het hem evenmin aan beleid faalde? Waarom was het niet gevangen nemen van Luther daarvan een bewijs?

Thomas Wolsey (1471—1530) was een geniale slagerszoon, die zich onder Hendrik VII en Hendrik VIII tot de hoogste waardigheden verhef. Bij den eerste was hij hofkapelaan, en hij werd al in 1506 met een diplomatieke zending belast. Onder den laatste werd hij achtereenvolgens staatsraad, bisschop van Lincoln, aartsbisschop van York, en eindelijk kanselier. In die waardigheid voerde hij 17 jaren lang met absolute macht het bestuur en liet gedurende acht jaren het parlement geheel te huis. Ook bij paus Leo X, die hem tot kardinaal benoemde, stond hij in hoog aanzien.

Na den vrede van Kamerijk (1529) bevond hij zich op het toppunt zijner macht, maar het was Karel V, die den stoot gaf tot zijn ondergang. Als neef van Katharina van Arragon wist deze den paus te bewegen, Hendrik VIII in zijn scheidingsplannen niet ter wille te zijn. De laatste weet dit hoofdzakelijk aan Wolsey's lauwheid en zoo kwam de groote man ten val. Het parlement veroordeelde hem tot levenslange gevangenis, maar de Koning schonk gratie en verbande hem naar zijn aartsbisdom. Kort daarna sloeg H's stemming weer om, maar de dood bewaarde W. voor de gevolgen van 's Konings wispelturigheid.

6. Bij welke gelegenheden bleek Karels krijgsgeluk? Waarom is sprake van de *dubbele kroon*?

Voor de voordracht van het in vr. 4—6 bedoelde gedeelte moet op de symmetrie der drie volgende volzinnen gelet worden:

„HET WARE DWAASHEID GEWEEST, ER ZICH MEDE TE VLEIEN, TENZIJ MEN DOORLUCHTIGEN RANG AAN UITGEBREIDE MACHT HUWDE, — *en de vorst, dien zijne eeuw den wijzen noemde, had om afkomst en gebied z'n jeugdig hoofd aangewezen, als het waardigste van alle voor Karel den Grooten's diadeem.*

ONUITVOERBAAR MOCHT DIE TAAK HEETEN, TENZIJ VOOR HET SCHRAN-
DERSTE BELEID, — *en hij, de nieuweling in de staatkunde, hij was behendig genoeg, om Wolsey te verschalken; hij was voorzichtig ge-
noeg, om de hand niet aan Luther te slaan.*

VOORBEELDELOOS KRIJSGELUK SCHEEN DE ONONTBEERLIJKE BORG TER
VERVULLING VAN DAT VERLANGEN. „*Tout est perdu, fors l'honneur!*”
*schreef zijn mededinger op het slagveld van Pavia, en zuchtte die
woorden in de gevangenis te Madrid over; — des keizers christelijk
leger plunderde Rome en des ondanks zette de heilige Vader hem de
dubbele kroon op het hoofd.*”

Die symmetrie moet door de voordracht uitkomen: de klein
kapitaal gedrukte zinnen met nadruk opsommend, de gecursiveerde
overredend betoogend.

Lees deze betoogende zinnen ook eens als oratorische vragen,
b.v.: *Maar had niet de vorst, enz.*

7. Geef de thans volgende conclusie: „*Als de schaduw
zich grijpen liet, de wereld ware vijfden Karel's voetschabel
geworden,*” zonder beekdspraak weer.

8. Hoe stelt de schrijver de nochtans gebleken ijdelheid
dier verwachting in het licht?

Bij de voordracht lette men op den climax in de klemtonen:
„Dertig jaren lang heeft hij er sinds dien oogenblik voor *gemaakt*, voor
gezorgd, voor *gevreest*, voor *geoorloofd*, om *gebeden* misschien,
ONLOOCHENBAAR ER VOOR GBOET.

In den volgenden zin moeten sterke klemtonen vallen op: *koen*,
lang, *snel*, *en echter*, *en t o c h*.

9. Waarom verwenschen die slapen de aanslagen, die zij
broedden?

10. Waarom was voor Karel V de heugenis aan de dagen
zijner kracht verbitterend? Geef ook de noodige historische
toelichting bij deze herinnering aan 1535 en 1547.

Fraai is hier weer de symmetrie der antithese, gelijk die uitkomt in de door gelijksoortigen letterdruk aangewezen onderdeelen:

Schitterend omzweeft gij hem, toen de banier des kruises zich voor de zonne van Afrika schaamde; *Tunis mocht wee roepen over Europa, om den gruwel, aan weerloozen gepleegd*, — hij, de christenkeizer, had tienduizend christenslaven verlost; WIE ONDER DE MONARCHEN DER AARDE WAS HEM GELIJK? —

Schaterend vervolgd gij hem, toen de storm de toortsen bluschte, ter vlucht uit Innsprück ontstoken; *schoon hij kermde in zijn draagstoel, Maurits van Saksen joeg hem in hollen nacht de Alpen over*; — hij, de schranderste staatsman des tijds, was door zijn leerling vergauwd; ZUCHT NAAR WERELDHEERSCHAPPIJ, WELKE MARTELING, DIE BIJ DE UWE HAALT? —

11. Hoe wordt die marteling door een climax van offers en een daartegenoverstaand allertreurigst resultaat nader aangewezen?

12. „Een klooster voor dezen zesenvijftigjarige.“ Waarom moet op dezen een zware klemtoon vallen?

13. Wijs de tegenstellingen in hetgeen volgt aan: „een rozenkrans voor de hand, die den keizersstaf droeg; — „ijdelheid der ijdelheden — de rusteloze hijgt naar rust!

Bij de voordracht achter *rusteloze ademen*, en *hijgt* wat rekken.

1. Benoem de volgende gecursiveerde bijzinnen:

Koning van zoovele rijken, *dat de zon in zijn gebied niet ondergaat*.

Als de toekomst voor hem nog iets in den schoot droeg, wat anders kon het zijn *dan de wereldheerschappij?*

Hoe zeldzamer vereeniging van krachten er toe vereischt werd, hoe fierder zijne hoop steigeren mocht. (Is *steigeren* juist?)

Het ware dwaasheid geweest, *er zich mede te vleien, tenzij men doorluchtigen rang aan uitgebreide macht huwde*. (Is de onv. verl. tijd hier correct?)

Onuitvoerbaar mocht die taak heeten, *tenzij voor het schranderste beleid*. (Welk voegwoord zou hier duidelijker dan *tenzij* de functie van den zin uitdrukken?)

Hij was behendig genoeg, om *Wolsey te verschalken*; hij was voorzichtig genoeg, om *de hand niet aan Luther te slaan*.

Alles wat hem overblijft van de dagen zijner kracht, wat is het dan uw *verbitterende heugenis*.

2. Ontwikkel de beknopte bijzinnen tot gewone bijzinnen en vul de onvolkomen bijzinnen aan.

3. Waarom is het verdedigbaar, dat *jongsken, knaap, zestienjarige* en *twintigjarige* in den nominatief voorkomen?

4. Welke redenen zijn er, om *wien zijne eeuw den wijze noemde* te veranderen in: *dien zijne eeuw den wijzen noemde*?

5. *Als het waardigste van alle*. Waarom *waardigste*? Geef een zin, waarin de superlatiefvorm *het waardigst* als bijv. naamw. op zijn plaats is.

6. In hoever is *voor den winter besneeuwden baard* een trope?

7. Benoem de volgende zinsdeelen en beschrijf hun vorm (opgave der woordsoort en waar noodig van den naamval):

Des nachts droomde hij er van. — *Den wijzen*. — *Om afkomst en gebied*. — *Voor Karel den Grooten's diadeem*. — *Voor het schranderste beleid*. — *Des ondanks*. — *Voor de zonne van Afrika*. — *De Alpen over*.

8. Benoem de volgende genitieven naar hun beteekenis:

Prins der Asturiën. — *Wat anders*. — *Karel den Grooten's diadeem*. — *IJdelheid der ijdelheden*. — *De dagen zijner kracht*. — *De monarchen der aarde*. — *De schranderste staatsman zijns tijds*. — *Geneugten des levens*. — *Gezondheid des lichaams*.

9. Licht de vorming toe der volgende woorden:

Erfgenaam, steigeren, doorluchtig, nieuweling, behendig, verschalken, voetschabel, kwalijk, vercenschen, verlossen, ontsteken, vergauwen en verknocht.

XIX.

Uit Potgieters *Proza* ¹⁾: 'T IS MAAR EEN PENNELIKKER.

(Bl. 245—248.)

Het geheele stuk, waarvan wij achtereenvolgens de verschillende onderdeelen in bijzonderheden willen beschouwen, is een fraai en welsprekend pleidooi voor de belangen der kantoorbedienden. Het is een afdoend bewijs, hoe voor een waar kunstenaar artisticeit vereenigbaar is met een onverholen ethische bedoeling.

De vier perioden, die de inleiding vormen, zijn in de volgende zinnen samen te vatten:

a. Velerlei oorzaken hebben het aantal kantoorbedienden doen toenemen.

b. Als uit de spelen der schooljeugd blijkt, welke beroepen haar het meest aantrekken, dan heeft dat van kantoorbediende al zeer weinig aantrekkelijks.

c. Daarvoor is het beroep te afhankelijk en belooft het te weinig.

d. Toch vindt men onder hen aanstaande kantoorbedienden, en wel onder de kinderen van ouders, wier eerzucht het is hen heer te doen blijven of te doen worden ²⁾.

Het motto is ontleend aan Bredero's *Moortje*, 2e bedr., 1e uitkomen, waar Koenraedt, de boekhouder van den koopman Lambert, den vader van Ritsaert en Writsert, een lofrede houdt op R.'s kwaliteiten als aankomend handelman.

---

¹⁾ *Werken* II, 1—6.

²⁾ Opgemerkt dient hier te worden, dat Potgieter de macht der gewoonte en den invloed der omgeving geheel uit het oog verliest en dat in een koopstad altijd een groot aantal knapen opgroeien in het door lust noch onlust beheerschte vooruitzicht, dat het kantoor hun voorland is. Voor de onbevoorrechten is er zoo weinig sprake van kiezen.

Hockels = hokjes. *Lyassen* = aaneengebonden- of geregen papieren. *Schaliën* = leien.

1. Waarom acht P. het verklaarbaar, dat Breëro geen teekening van de klerken zijns tijds gaf?

2. Welken historischen grond geeft hij aan voor de motivering van zijn vermoeden?

Factotum, letterlijk *allesdoener* (van lat. *facere*, doen en *totus*, geheel).

3. Door welke uitdrukkingen voert de schrijver onze gedachten een eeuw verder?

4. Welke oorzaken hadden toen het aantal kantoorbedienden doen toenemen en door welke historische bijzonderheid staaft de schrijver de aanwassende concurrentie?

Toast (Eng.), eigenlijk geroosterd sneetje brood, vervolgens term voor heildronk tengevolge eener oude Engelsche gewoonte, om hem, die een gezondheid wilde instellen, een glas wijn met een daarin drijvend sneetje geroosterd brood over te reiken.

5. Wat heeft eindelijk in de 19e eeuw het aantal kantoorbedienden zoo doen vermenigvuldigen?

6. Hoe kon de liefhebberij voor statistiek daarop invloed hebben? Wat is statistiek voor een wetenschap?

7. In het nu volgende gedeelte wordt de spelende schooljeugd bij een wereld in het klein vergeleken. Met welke trekjes, die daar aanleiding toe geven, begint de schrijver?

8. Waaraan herkent hij de toekomstige metselaars, hoveniers en kastenmakers?

9. „*Wat hier in den dop te zien valt.*” Waaraan is deze beeldspraak ontleend?

10. Wat zijn karikaturen? Kan men karikatureeren met woorden? Wat is: *een rol chargeeren* of *ergens een charge van maken*?

Karikatuur, van Ital. *caricare* = Fr. *charger*, overladen, overdrijven, een zeer oud middel tot satire.

11. Welk begrip is ruimer: *critici* of *recensenten*?

12. Wat reden is er om in den knaap, die een stroowisch

als passer bezigt, een aanstaanden timmerman te zien, en in den vlinderjagenden knaap een toekomstig koo pman?

13. Welke tegenstelling maakt de schrijver tusschen winkeliers en kooplieden? Maakt de dagelijksche taal ook die tegenstelling?

14. Aan welke twee eigenschappen herkent P. een toekomstigen dichter?

15. Wat zijn faculteiten aan een hoogeschool?

In spe = in hope, toekomstig (*spe*, datief van *spes*).

16. Waaraan schrijft P. het toe, dat het beroep van kantoorbediende de jeugd niet aanlokt?

17. Zeg het gecursiveerde eenvoudiger: „Stel u de jonkheid voor zooals ge wilt: *onder den invloed van begrippen, aan den natuurstaat verwant, of alreeds beheerscht door den zin, die onze beschaving kenschetst.*”

18. Waarom acht de schrijver het beroep van *knecht, klerk, hofmeester, hoveling* populair?

19. Geef voorbeelden, hoe het geheel opofferen van de vrijheid een gevolg kan zijn „*òf van nooddwang, òf van dweperij, òf van deugd.*”

20. „*De tros des heers.*” Verklaar deze beeldspraak.

21. Uit welke twee categorieën worden naar het oordeel van den schrijver de kantoorbedienden gerecruteerd, en waaraan hadden we ze kunnen herkennen?

22. „Al het onderscheid tusschen *dit groene koren des kantoor*s bestaat daarin, dat de eene soort het *voor een meelmolen houdt*, waarin het heel veel eer is *fijngemalen te worden*, terwijl de andere het niet hooger schat dan *een pelmolen*, waarin zij slechts *van den bolster zal worden ontdaan.*” Licht, deze beeldspraak toe. Is het beeld van den *pelmolen* geheel correct en worden de bedoelde jongelieden op het kantoor van iets ontdaan?

1. Ontleed het volgende fragment in zinnen :

„Terecht zou men er zich over beklagen, dat de geestige Breërô, welke ons in deze weinige regelen de stoffage van een koopmanskantoor zijner dagen heeft geschilderd, er geene teekening van de klerken zijns tijds bijvoegde, als het minder waarschijnlijk was, dat men het beroep, waarvoor thans een patent van kantoorbediende wordt vereischt, toen nauwelijks kende. Immers, het valt licht zich een zeehandelaar der zeventiende eeuw voor te stellen, die slechts een factotum voor het loopende werk nahield, welke wekelijks eenige uren de zaken kwamen bijschrijven, tenzij de zucht voor geheimhouding, onzen handel eigen, den man aanspoorde, geen derde toe te vertrouwen, wat niemand behoefde te weten, dan hij en zijne vrouw.”

2. Beantwoord naar aanleiding daarvan ook nog de volgende vragen :

- a. Tusschen welke gedachten drukt *immers* het verband uit?
- b. Welke bijzinnen zijn *beknopt*, en welke *onvolledig*?
- c. Hoe is tot een volledig zin aan te vullen: *dan hij en zijne vrouw*?
- d. Wat ontbreekt aan de uitdrukking: *een factotum nahouden*?
- e. Wat is de beteekenis der als bijv. bepalingen voorkomende genitieven: *zijner dagen*, *zijns tijds* en *der zeventiende eeuw*?
- f. Tot welke soort van werkwoorden behoort *vallen* naar zijn gebruik in: *Het valt licht*?

3. Wat is er uit een grammaticaal of lexicologisch ¹⁾ oogpunt op de volgende zinnen aan te merken?

„Ik tart u echter uit, u de paruk van den kleinzoon diens koopmans voor den geest te brengen.”

„De gemeenschap had allerwegen toegenomen.”

„In de dagen van Willem IV placht de handel op ieder slempmaal gedacht te worden onder den toast van „De zieke Bruid.”

„Voeg bij dezen (de genoemde twee verschijnselen) den uit beiden geboren wedijver, enz.”

„Er waren toekomstige klerken in den hoop, tweeërlei soort zelfs.”

¹⁾ De lexicologie houdt zich bezig met de beschrijving van de beteekenis der woorden.

4. Tot welke rubrieken zijn de gecursiveerde bijzinnen te brengen?

„De wedijver, *wie den vreemde het eerst berichten zal geven.*”
(Tot welke woordsoort behoort *wie*?)

„Wij hebben het nauwelijks opgemerkt, *of de woeligsten zijn al uit ons gezicht.*”

„Toekomstige metselaars, die naar dat half voltooide gebouw kijken, *of zij de evenredigheid der zwaarte tusschen balken en muren berekenden.*”

„Toekomstige hoveniers, die gadeslaan, *of de lentezon de knoppen van het geboomte verder heeft doen uitbotten.*”

„Toekomstige kastenmakers, die een voorbijgedragen meubel begluren, *of het open moest springen voor hun nieuwsgierigen blik.*

„Hij geeft geen antwoord, *verloren als hij is in de beschouwing eener bloem, die . . . enz.*”

„Er ligt te weinig poëzie in dien toestand, *dan dat hij den onbevangen blik der jeugd zou kunnen aanlokken.*” (Maak den bijzin beknopt.)

5. Verklaar de beteekenis der volgende uitdrukkingen:

Alle zeilen bijzetten. Aan hetzelfde euvel hinken. Den draak steken met alle proportie. De hand boven het hoofd houden. Het zou te fijn gesponnen zijn.

6. Drukt de schrijver uit, wat hij bedoelt, als hij spreekt van *jeugdige oude mannetjes*? Wat is het verschil tusschen *jong* en *jeugdig*?

XX.

Bl. 248—251.

Dit fragment is, gelijk de auteur zelf toegeeft (*waar?*), voor het grootste gedeelte een hors d'oeuvre, dat maar met een heel zwakken band aan het geheel verbonden is. De herinnering aan de voormalige kweekplaats van kantoorbedienden wordt onder den invloed der herinnering aan Jacob Geel's *Het Proza* een geestige schets der ontwikkeling van dat deel onzer literatuur.

¹⁾ *Werken* II, 6—11.

1. Wat was voorheen naar traditioneel inzicht de beste leerschool voor een kantoorbediende?

Een *practizijn*. Dit is de verouderde algemeene benaming voor ieder, die de rechtspraktijk uitoefent, zowel dus voor procureurs en advocaten, als voor ongepromoveerde zaakwaarnemers. Potgieter heeft vermoedelijk alleen procureurs op het oog. Jan Borliut, de type van de soort, is waarschijnlijk een gefingeerde naam, thuisbehorende in de rij van Jan's, aan de lezers van Potgieter welbekend.

2. Tot welke algemeene opmerking geeft de verandering in dit opzicht den schr. aanleiding?

3. Welke perioden in de geschiedenis van ons proza worden hier achtereenvolgens aangegeven?

4. Waar laat Hooft zijn taal vrijer spel dan in zijn proza?

5. Wat was „de éénige slavernij, waaruit onze vadersen zich niet wisten vrij te maken“?

6. Aan welk gebied is het voorbeeld ontleend, dat tengevolge dier slavernij „drie geldstukken werden vereischt, waar weleer één had kunnen volstaan“?

7. Van Effen vond ons proza als „de portier van Jan Borliut.“ Hoe wordt dit beeld uitgewerkt?

8. Waar was de schuilhoek, die „den stakker“ vergunde „de armen vrij te hebben“? Wat is op „dank wijten“ aan te merken?

9. Waarover heeft men zich bij het lezen der *Agnietjes* (toelichten) volgens P. te verbazen?

10. Door wie werden onze hooggeleerden in die dagen beschaamd?

Numerus en *cadans*. *Numerus* (lat. voor getal) is een term, die behalve voor het grammaticale getalsonderscheid, in de Latijnsche stijlleer ook als aequivalent voor het gr. *rhytmus* gebruikt wordt. Hoofdzakelijk worden er de regels meê bedoeld, welke inachtneming tot een welluidende evenredigheid in den zinsbouw moet leiden. *Cadans* is allereerst een muzikale term voor den loop, die het slot van een muziekstuk voorbereidt; maar die ook gebruikt wordt voor het welluidend of krachtig afloopen van een zin of periode.

11. Wat was de verdienste van Van der Palm?

12. Wie hadden genoemd moeten worden, als deze schets na Van der Palm was voortgezet?

13. Waar blijven de klerken van Jan Borliut, sinds hij ze niet meer als kantoorbedienden kan kwijt raken?

14. Waarom worden vennootschappen door P. „die kostbare liefhebberij onzer dagen“ genoemd?

15. Waar schuilt de goedhartigheid in de scherts, waarmede P. zijn uitweiding besluit?

XXI.

Bl. 252 tot bl. 256 ¹⁾.

Het eerste portret is dat van Rivers, het voorbeeld van afhankelijkheid in de jongelingsjaren. Hij weet, dat zijn patroon tien anderen voor hem in de plaats kan krijgen, Staafje in de eerste plaats, en zoo moet hij zich de vernedering getroosten, die de volontair zich niet wil laten welgevallen. De levendige schildering behoeft slechts weinig toelichting.

1. Wat is de oorzaak van de verstoordheid des patroons?

Makelaars zijn tusschenpersonen in den handel, die door het gemeentebestuur benoemd en beëdigd worden. Men behoeft hun hulp niet te gebruiken, maar in vele gevallen kan men er niet buiten. Zij mogen geen handel voor eigen rekening drijven in het vak, waarin zij zijn aangesteld. Het knoeien is, dat zij dit toch doen. Op bl. 267 is de schrijver uitvoeriger over dit „lippen.“

Een *ceel* (uit *cedul*) is een opslagbewijs, dat den houder legitimeert als bezitter van een partij goed, opgeslagen in een der pakhuizen, bij den handel als geaccrediteerde bewaarplaatsen erkend, bv. de pakhuizen der Handelmaatschappij en der Amsterdamsche veemen. Op zulk een *ceel* kan een koopman bv. een beleening sluiten. Hij mist dan, zoolang die beleening loopt, zijn *ceel* en dus de beschikking over zijn goed. Bij de veilingen der Handelmaatschappij wordt de koffie gewoonlijk in partijen van 100 balen

---

¹⁾ *Werken* II, 11—18.

verkaveld. Daarvoor wordt dan één ceel afgegeven. Een kwartceel moet dus een partijtje van 25 balen beteekenen. Wat voor knoerij de patroon op het oog had, is niet duidelijk. Misschien dat de makelaar, voor 25 balen een bestelling hebbende, een heel ceel in de veiling kocht en de overige 75 balen lipte.

2. (Bl. 254). Wanneer kan men van een zaak zeggen, dat er poëzie of filosofie in schuilt?

3. Zeg zonder beeldspraak: „*Het spook der slinksche streken . . . enz., het staat aan de deur en klopt. Laat binnen, mijne heeren!*”

4. Hoe moet de klemtoon vallen in: „*Er zijn schelmen onder de kooplieden.*”

5. Welk verschil is er tusschen *lage broodnijd* en *geniale jaloezie*?

6. Met welke twee argumenten verdedigt P. den handel tegen de beschuldiging van een aaneenschakeling van oneerlijkheden te zijn?

7. Waarom kan de kantoorbediende inheemsche volontairs nog minder uitstaan dan uitheemsche?

8. Op welke wijze critiqueert P. het tooneelgenot, dat Leidsche plein en Nes aanboden?

In de kleinere schouwburgen was voorheen de toegangsprijs meestal 60 of 75 cts. *in vertering*, d. w. z. bij het intreebiljet was een bon voor een bestelling aan het buffet. Gerookt wordt er in die theaters nog altijd.

9. Wat is er, uit hetgeen de schrijver zegt, omtrent den kapitein Jackson af te leiden, waarvan hij hier melding maakt? En welk verschil is er tusschen diens berusting in den tegenspoed en dien der meeste kantoorbedienden?

Captain Jackson is een schetsje van een paar bladzijden uit *The last essays of Elia* van Charles Lamb, de herinnering aan een ouden vriend, die met vrouw en twee dochters in bekrompen omstandigheden leefde, maar de gaaf bezat, zich blijmoedig groot te houden, niet voor anderen, maar voor zich zelf en de zijnen. Ziehier een paar staaltjes van zijn opgewekte armoeds-philosophie: „Let us live, while we can.” — „While we have, let us not want.” — „Want for nothing.”

1. Welke incorrectheid is er in den zin (bl. 253): „*Ach, houdt het hem ten goede, dat het hem, spijt de gebroken glazen, enz. . . . tot te denken.* Tot welke rubriek behooren al deze bepalingen met *spijt*?

2. Wat voor genitieven zijn *het spook der slinksche streken, een rots der ergernis* naar hun beteekenis?

3. Benoem de bijzinnen in: *Ik vleide mij, dat uwe studie u tot de overtuiging zou hebben geleid, dat een gezin enz. tot . . . niet denkbaar is.*

4. Tot welke soort van gezegden behoort dat van: „*Volontairs vallen in twee klassen te verdeelen.*” Welk zinsdeel is in twee klassen?

5. *Andere kapitein Jackson, moet hij zich verbeelden, enz.* Wat voor zinsdeel vormen de eerste woorden?

XXII.

Bl. 256—bl. 261 ¹⁾).

1. Wat is de indruk, dien de schrijver ons van den reiziger De Braeuw wil geven?

2. Vervang de barbarismen op bl. 257 en 258 door de Nederlandsche aequivalenten.

3. *De Heilige van Ferney.* Voltaire bewoonde de laatste 20 jaren van zijn leven (1758—1778) een deftig buitenverblijf, dat hij zich te Ferney, in de buurt Genève, maar nog op Fransch grondgebied (dep. Ain) bouwen liet.

4. Hoe moet de klemtoon vallen in: *het was ook een Oost-Fries.* Wat voor bijwoord is *ook* hier? Wat voor bijwoord in het andere geval? En tot welke twee rubrieken kan het behooren in: *Is hij ook een Oost-Fries?*

5. Hoe komt de schrijver aan zijn ongunstig oordeel over de Oost-Friezen? Welk dilemma stelt hij te hunnen opzichte?

Een *dilemma* is de keus tusschen twee veronderstellingen, die

---

¹⁾ *Werken* II, 18—26.

men geen van beide gaarne wil aannemen. Dit laatste kenmerk geldt voor het hier gestelde dilemma niet.

Met dilemma's redeneeren geeft allicht tot sophismen aanleiding. Het wordt dan voorgesteld, alsof er slechts twee mogelijkheden zijn, terwijl er allicht nog een derde of vierde is.

6. *Heusche menschen*. Welke twee beteekenissen heeft het woord *heusch*? Hoe verklaart de afleiding de verwantschap? (*Heusch* is ontstaan uit *hovesch*).

7. Hoe komt de schr. aan de uitdrukking: „aan een goeden naam de voorkeur geven boven olie“?

8. Geef de algemeene opmerking weer, die P. aan de uitdrukking „de man zijn“ verbindt.

9. Licht de uitdrukking toe: „de nul, die de eenheid vertienvoudt, maar op zich zelf slechts eene nul is.“

10. Welke gevolgtrekkingen wenscht de schr. uit de typen Vreese en De Braeuw niet afgeleid te zien?

1. Welke onnauwkeurigheden leveren de volgende zinnen op?

Het gesprek ergert al wie in de buurt zit: den heeren, dewijl zij het ongeveer verstaan; der dames, dewijl ze er meer van begrijpen dan haar lief is.

... hoezeer zijn karakter hen tegen de borst stiet.

Vier of vijf soorten van beroepen in zich vereenigende, en partij trekkende van elk, bij wie het hem gelukt zich in te dringen, zal het niet bij den tilbury blijven, waarin hij straks Vreese voorbij reed, een leelijk gedrochtje (*zinsdeel* en *owl.*?), maar dat geld heeft, aan zijne zijde.

Eenige weken voor zijn bezoek van het Park. . . .

Wat moest zij harer kennissen, harer vriendinnen antwoorden?

„De man:“ — dat was hij bij uitnemendheid, die de lans het rapste velde, die de bijl het zwaarste deed neervallen.

Mocht die schets mijner voorstelling tevens vrijwaren voor te eenzijdige opvatting!

2. *Het was hem om het even, of hij trapte, of dat hij ge-trapt werd.* Is er verschil tusschen het eene of en het andere?

Hoe kunnen de beide bijzinnen (*soort?*) anders verbonden worden? Benoem dit verband.

3. *Weldra walgde de eerste van den gluiper.* Hoe is hiervan een zin zonder onderwerp te maken?

4. Ontleed in zinnen: *En echter, gij zult als ik Vreese beklagen, wanneer ik er bij voeg, dat hij, na vaak maar altijd vergeefs naar eene betere betrekking te hebben gestaan, zich thans te oud acht, om naar Nederland's-Indië ¹⁾ te vertrekken, en die meening voedsel geeft door de theorie, te onzent aan de orde van den dag: „Een vogel in de hand is beter dan drie in de lucht.“*

5. Benoem als zinsdeelen: *vergeefs, betrekking, oud, door de theorie en aan de orde van den dag.*

6. *Behalve wanneer hij haar ontmoet.* Hoe is hier de aanwezigheid van twee voegwoorden te verklaren?

7. *Foei, van den ziekelijken trots!* Vgl. ook Potgieter's *Meester Jochem*, str. II: *Foei van kreten, foei van klachten!* Hoe komt de schr. tot deze constructie?

XXIII.

Bl. 261—266 ²⁾).

1. Welken indruk geeft de schildering der huiskamer van Gerrit en Aagje?

2. Met welk doel maakt de schr. melding van de smake-looze kastanjevazen en de gebakken beeldjes?

Kastanjevazen waren bruin verlakte bliken vazen, waarin de gebraden kastanjes werden opgediend. Hier dienden zij als pronk.

3. Wat is het karakteristieke in deze derde type van een kantoorbediende?

4. *De vrouw zegevierde op de huishoudster.* Licht dezen regel door de vermelde bijzonderheden toe.

5. Hoe tracht de schrijver zich aan het slot van het geval te vrijwaren tegen de beschuldiging van overdrijving?

---

¹⁾ Is dit de juiste spelling? ²⁾ *Werken* II, 26—34.

6. Hoe verdedigt P., dat het niet de eentonigheid van het beroep is, wat de meeste kantoorbedienden moedeloos maakt?

Een *casuist* is eigenlijk een moralist, die zich in het bijzonder toelegt op de oplossing van gewetensvragen, nl. van gevallen, waarin het moeilijk is te beslissen, wat plicht is, vooral daar waar verschillende plichten met elkander in conflict komen. De casuïstiek heeft vooral vroeger een belangrijk onderdeel der Katholieke theologie uitgemaakt. Zij is in kwaad gerucht gekomen, doordat de *casus conscientiae* dikwijls niet aan de werkelijkheid ontleend werden, maar alleen in een of ander scherpzinnig brein opkwamen.

Hier wordt er een kantoorbediende mede bedoeld, die zoo op de hoogte is van de streken en spitsvondigheden der Duitsche kooplieden, dat hij in zijn correspondentie met hen niet licht te vangen is.

Numismatiek = penningkunde.

1. Geef rekenschap van de incorrectheden in de volgende zinnen:

Er komt niets aan het licht, dat der keurigste kieschheid ergeren kan.

Na der vrouw des huizes met een enkel woord te hebben verontschuldigd.

Honderde gedachten gingen haar door het hoofd.

Slechts met looden schoenen zou zij den trap opklimmen.

Eene wreedheid, welke ik zelf niet gelooven zou, indien het geen feit was.

2. *Vierendeeljarig salaris*. Waarom deugt dit adjectief niet? Vgl. *driejarig* en *driejaarlijksch*. Wat is de gebruikelijke term?

3. Ofschoon het vnv. *men* van den 3en persoon is, is het toch een lastig woord, aangezien het geen naamvallen heeft en het bez. vnv. *zijn* er slechts op slaan kan, indien het met *men* in denzelfden zin voorkomt. De volgende zinnen leveren er een merkwaardig staaltje van:

„Immers, hoe houdt *men* het anders uit, geld te tellen, dat *ons* niet toebehoort. Hoe verflauwen (de liefhebberijen), wanneer *men* het hoofd vol heeft van de ellenden van een berooid gezin. Om ernstig te spreken, hoe zwaar wordt de taak en hoe hard valt de

plicht voor *de zijnen* te zorgen, als het vooruitzicht op eene verbetering van *ons*, lot met de droomen der jeugd, verdwenen is, als zelfs de flauwste hoop *ons* niet meer prikkelt, schraagt, troost!"

Op welke twee wijzen is hier de harmonie te herstellen en welke verdient de voorkeur?

 XXIV.

Bl. 266—280¹⁾.

1. Welke twee bedenkingen weerlegt hier de schrijver als overgang van Gerrit en Aagje tot de vierde type: Becker?

2. Om welke twee redenen is het voor een klerk zoo moeilijk makelaar te worden?

Vgl. voor den term *lippen* de aant. op bl. 60.

3. Wat is *transigeeren met een ced*?

4. Wat zijn de bezwaren tegen het zich associëren van een bekwaam kantoorbediende met een gefortuneerd compagnon?

5. Licht de volgende uitdrukkingen toe:

„*Geprotesteerde traites, door B. en H. op een buitenlandsch huis getrokken, maar die natuurlijk dadelijk gerembourseerd werden.*” —

„*... „eene traagheid, die week, zoodra zij 1 pct. contant aanboden.*” —

„*Er waren geen nemers voor papier, zoo min voor kort als op tijd.*” —

„*Becker wist, dat er slechts vijf ten honderd van hunne aanzienlijke vordering te wachten viel.*” —

6. Hoe vrijwaart de schrijver zich voor de beschuldiging, dat hij den toestand te somber heeft geschilderd?

7. Wat is *gijzeling*?

8. Op welke wijze ergeren de buitenlandsche volontairs den klerk van middelbaren leeftijd en hoe tracht hij zich over die ergebnis heen te zetten?

9. Door welke twee staaltjes teekent de schrijver de drukkende afhankelijkheid van den bedaaften kantoorbediende?

---

¹⁾ *Werken II, 34—54.*

10. Welke kleine uitval tegen de dierenapostels wordt hier ingevlochten?

11. Schets in enkele trekken het type, dat Doorne ver-
tegenwoordigt.

12. Wat is de slotgedachte, die de schrijver aan deze
type verbindt?

1. De zin: *..... in den leeftijd, waarin dit beroep, waarin dat te huis om strijd stuiten*" maakt den indruk, dat er iets aan hapert. Waar ligt dit aan? Niet bedoeld wordt, dat *waarin* eigenlijk *waarop* behoorde te zijn. (*Waarom?*)

2. Welke onnauwkeurigheden leveren de volgende zinnen op?

.... dat de wijsste wetten krachteloos werden.

.... toen hij de Jobsmare had doorgelopen.

.... ja, veranderde het schier te hunner gunste.

Hoe zeldzaam is de afloop van verbintenissen van dien aard zoo weemoedig bevredigend.

3. Welk bezwaar is er te maken tegen het gecursiveerde gedeelte van den volgenden zin: *„Beide(n) gehuwd, moet ik mij zelve geweld aandoen, in geene schets van hun gezellig verkeer uit te weiden."*

4. Van welken aard is het zinsverband tusschen (bl. 268): *„Of wat is natuurlijker, dan dat de man....."* en den voorgaanden zin?

5. Geef de beteekenis aan der volgende bijvoeglijke genitieven: *het klimmen hunner jaren, de kring der adspiranten, iets overonnoozels, de verbastering der zeden, de algemeenheid des kwaads, de makelaars onzer dagen, veel jammers, de uitslag hunner pogingen, de geriefelijkheden des levens, het gekewel der kleinen, wie onzer, de helft zijns levens, het derde jaar hunner associatie, een hunner debiteuren, de klacht der wisseljoden, eenige weken verblijfs op het land?*

6. *„Wanneer er dat eens bij was gekomen,"* zei de andere terwijl hij, misschien zuchtende, de rekening van den school-

meester wegborg. Verg hem niet, dat hij zijn kroost op die der armen zende, enz.

Wijs de constructie naar den zin (*synesis*) aan, die in dezen zin voorkomt, (d. i. het gebruik van een aanduidend woord, meestal een voornwd., terugslaande op een voorafgaand woord, dat de schrijver in zijn gedachten heeft, maar dat niet in den vereischten vorm is uitgedrukt.) Een gelijksoortig voorbeeld geven de volgende regels uit Potgieters *Ommeker* (*Poëzie* II):

„*Om straks met roezeloze leën
Op 't golfgewiegel voortgeleën,
Heur dans te hooren, om ons heen
Melodisch klinkend.*”

Evenzoo de beide eerste regels van P.'s *Shakespeare's geboortedag*:

*Geen poëzie als die van 't moederharte,
Wanneer zij bij de wieg haars eerstlings zit!*

In den volgenden zin uit *De Zusters* (3e dr. bl. 135) is het aanduidende woord een werkwoord: „*Maar zonder innigheid van gemoed, die zich evenwel den eerste den beste maar niet blootgeeft, zoude hun huiselijk verkeer, door zijne weinige afwisseling, ondraaglijk vervelend zijn geworden, en nog doen zij het zich bij elkander niet.*”

XXV.

Bl. 280—284¹⁾.

1. Hammink wordt hier genoemd: „*oud vrijer per systema en egoïst bij gevolg.*” Licht deze qualificatie toe.

2. Aan welk terrein zijn de termen *species* (soorten) en *genus* (geslacht) ontleend? Welke soorten van oud-vrijers geeft de schrijver hier al zoo aan?

Sentimental bachelor. Hiermede wordt het type van gemoedelijke oud-vrijers bedoeld, gelijk ze bij herhaling in romans voorkomen,

¹⁾ *Werken* II, 54—60.

celibatairs, die niet uit egoïsme eenzaam zijn gebleven, maar om de een of andere sympathieke reden, en die hun fonds van teerheid verkwisten aan neefjes en nichtjes of aan andere personen uit hun omgeving, aan wie hun teleurgesteld hart zich hecht.

3. Welke satire is onder de opsomming van Hammink's mulpaperijen ingevoegd?

4. Welke plaats wordt bedoeld met den „bak“ van den stadsschouwburg?

5. Wat is de bedoeling van de hier volgende ironische beschrijving van Hammink's quasi-gevoeligheid? Wijs er de meest satirische trekjes uit aan.

Dries, Jans, Trui. Met deze namen typeert de schrijver de eigenaardige gemeenzaamheid tusschen het voormalige vaste publiek van den schouwburg op het Leidsche plein en de meest populaire artisten. Die toestand is voorbij. Mevrouw Kleine-Gartman had indertijd nog een aantal bewonderaars en bewonderaarsters, die geregeld van „Mietje Kleine“ spraken¹⁾. Ook Kistenmaker uit Tivoli placht bij zijn vereerders met zijn voornaam Frans of ook wel als „Kissie“ aangeduid te worden. P. A. Morin heette met het oog op zijn voorletters „Pa Morin.“

Casje, een koffiehuisouder op het Leidsche plein.

Ninus en Semiramis. Phedra. Augustus. Cinna. Orosman. Titus, de zoon van Brutus. Al deze zinspelingen op het klassieke repertoire uit die dagen zijn natuurlijk voor ons, die er zoover afstaan, hier en daar wat duister. Zoo is het mij bv. onbekend, wat Augustus in Corneille's treurspel tot Cinna zeide, al schijnt volgens den auteur iedereen het in die dagen geweten te hebben. Ik vermoed, dat het de vermaarde tirade geweest zal zijn: (acte V, sc. III):

„Soyons amis, Cinna, c'est moi qui t'en convie.
Comme à mon ennemi je t'ai donné la vie;
Et malgré la fureur de ton lâche dessein,
Je te la donne encor comme à mon assassin.“

¹⁾ Onder dien naam herdacht Bouwmeester de gevierde actrice nog onlangs in het veelbesproken kluchtje: „*In de Directiekamer*“, bij de opening van den Amsterdamschen Stadsschouwburg.

De zinspeling op *Phèdre* is duidelijker. Zij betreft Phèdre's wensch in Acte I, sc. III:

„Dieux! que ne suis-je assise à l'ombre des forêts!
Quand pourrai-je, au travers d'une noble poussière,
Suivre de l'oeil un char fuyant dans la carrière?”

Het bekende uitstapje bij Piepenbrink. Piepenbrink was in die dagen de eigenaar van het hôtel 't *Wapen van Amsterdam*, het hoekhuis aan de Meesterlottelaan en de Dreef. Op de plaats waar nu de fontein bij de Buitensocieteit staat, was toen een open pleintje, waar uit het hôtel tafels en stoelen geplaatst werden en dat een bij Haarlemmers en vreemden geliefkoosd zitje aanbod. 't Is te begrijpen, dat Hammink dit uitstapje liever *in natura* dan b.v. op een plaatje zag.

Het Spaansch Heidinetje. Zie Cats' gedicht daarover, *Zwolsche Herdrukken* No. 1. Hammink zal de historie wel uit het bekende tooneelspel: *Preciosa, of het Spaansch heidinetje* gekend hebben.

6. Wat bedoelt de schrijver met „ongeroepen aansprekers van het klassieke treurspel?”

7. Welke motieven drongen Hammink eindelijk tot een huwelijk?

De aandacht zij hier gevestigd op Potgieters levendigen en van geest tintelenden lossen stijl in deze en de vorige bladzijde. Fraai contrasteert daarmede dan de meer gedragen toon van de bij „*Het valt moeilijk ernstig te blijven*” beginnende bespiegeling over ongelijke huwelijken. Het geheel goed voor te dragen is een opzettelijke oefening zeer waard.

8. „*Goden en menschen! — hij trouwde de meid van zijne commensales!*” Waardoor moet dit laatste glad verkeerd gebruikte woord vervangen worden?

---

1. *Een talrijk soort kantoorbedienden.* Waarom wordt de weglating van het voorzetsel *van* in deze en dergelijke uitdrukkingen afgekeurd? Zijn die redenen met het oog op de drie verschillende vormen, waarin een substantief een ander substantief bepalen kan, (Vgl. mijn *Ned. Spr.* I, § 39 *e, f* en

g en § 40 e) afdoende te achten? Waaraan geeft echter de spreektaal blijkbaar de voorkeur?

2. *Verliedertijken en vergierigaarden.* Noem eens eenige werkwoorden, die op volkomen gelijke wijze gevormd zijn en ook passieve beteekenis hebben.

3. *Laat mij voorzichtig zijn.* Is het gebruik van *mij* hier theoretisch juist? Hoe laat het zich verklaren, dat in dergelijke zinnen, die een aansporing tot het subject bevatten, de nominatief in de plaats van den accusatief getreden is?

4. *„Vijf en twintig jaren, in de eerste tien van welke het publiek, geregeld ééns in de week in tranen zwom bij de vertooning van een treurspel.“* Vergelijk dezen zin met den volgenden uit het *Rijksmuseum* (bl. 316 en 317):

„...voor den ondergang, een volk berokkend, de bouwvallen van welks tempels drie eeuwen later nog Europa's bewondering wekken.“

Welke vreemde invloed is in de constructie dezer bijv. bijzinnen merkbaar? Is er ook mogelijkheid op, het betr. vnvwd. wat meer naar voren te brengen?

5. *Verweekeling.* Hoe moet dit woord, dat in al de mij bekende drukken in dezen vorm voorkomt, eigenlijk zijn?

6. *Zoo iemand, hij trok partij van de kunst.* Voltooi den onvolkomen bijv. bijz. van voorwaarde.

7. *Een bewijs nog en gij schenkt mij de overigen.* Waarom moet in het laatste woord de *n* vervallen?

XXVI.

Bl. 284—288¹⁾.

1. Hoe karakteriseert Potgieter hier in enkele sprekende trekken de vijf tot dusver behandelde typen? En met welken vromen wensch kondigt hij de nu volgende zesde en laatste aan?

2. Welke middelen geeft hij aan, waardoor een klerk nu

¹⁾ *Werken* II, 60—66.

en dan zich tegen zijn ouden dag zekere mate van onafhankelijkheid weet te verwerven?

3. Zeg zonder beeldspraak: „*daar zijn er, voor wie de schaduwen zich verlengen, zonder dat zij hun ruste aankondigen.*”

4. „*Wat wist de oude vassal van zulke ellende?*” Welk woord zou hier beter passen dan *vassal*?

Morgenster. Een middeleeuwsch wapen, bestaande uit een knods, aan een der uiteinden voorzien van een bal met ijzeren of koperen punten, die daardoor eenigermate op een ster geleeek. Soms was de bal met een klein eind ketting aan den knods verbonden.

Strijdakst = strijdbijl.

5. „*De bureaucratie, die ons uitmergelt.*” Wat verstaat men door *bureaucratie*? En aan welk gebied is *uitmergelen* ontleend?

Bureaucratie is de te overmatige invloed der ambtenaarswereld. Zij behoort thuis in een absoluut regeeringssysteem en is althans eenigszins afgenomen, sedert het zelfbestuur der volken zich heeft uitgebreid. Buiten haar neiging tot willekeur is de fout der bureaucratie steeds geweest, dat zij, de doelmatigheid aan de nauwkeurigheid opofferende, steeds tot een omslachtige en daardoor kostbare behandeling van zaken geleid heeft.

Onder *mergel* verstaat men in het algemeen verschillende grondsoorten, die alle veel koolzure kalk bezitten en daardoor zeer vruchtbaar zijn. Werden op een terrein jaren achtereen producten geteeld, die veel voedende bestanddeelen aan den grond onttrekken, zonder dat dit door bemesting vergoed wordt, dan wordt zulk een grond *uitgemergeld*.

6. Om welke redenen kan een wetsontwerp worden verworpen, terwijl toch de overgrootste meerderheid de billijkheid van het beginsel erkent?

7. Op welken grond wordt hier de menschenkennis van den bij het ontwerp betrokken minister geprezen?

8. Wat is een *automaat*? Waarom valt de geëmployeerde (*ambtenaar*) minder dan de klerk onder de automaten te betrekken?

9. Hoe verdedigt de schrijver der kantoorbedienden recht op pensioen?

10. Op de vraag: „*Waar blijft Loman toch?*” volgen drie antwoorden, die volgens den schrijver op die vraag niet passen zouden. Welke kenmerkende trekken van Loman's karakter en levensomstandigheden vallen uit die antwoorden af te leiden?

11. Zeg zonder beeldspraak: „*Sloten of Ouderkerk is zijn Ultima Thule geworden.*”

Thule was in de geographie der Ouden een fabelachtig eiland (of eilandengroep) in het uiterste Noordwesten van Europa. Men houdt het er voor, dat de Shetlands-eilanden er meê bedoeld werden. In de Latijnsche poëzie wordt Thule of Ultima (uiterste) Thule herhaaldelijk voor het Noordelijkste uiteinde der wereld gebruikt.

Voor niet-Amsterdammers zij hier nog bijgevoegd, dat de Slautintjes de naam is voor een veldweg, die langs een reeks van moestuinen van de Tolbrug over de Kostverloren Wetering achter het kerkhof *De Liefde* naar Sloterdijk voert.

12. Wat bedoelt de schrijver vermoedelijk met zijn „*Ik spaar u het overige*”, als mevrouw den ouden Loman bij de trap ontmoet?

13. Door welke fraaie en hooge wending geeft P. aan de schildering dezer laatste type zulk een treffend slot?

Pius VII werd, toen hij aan Napoleons eischen niet wilde toegeven, den 16en Mei 1809 door dezen van zijn wereldlijke macht vervallen verklaard en als gevangene eerst naar Savona en kort daarop naar Fontainebleau gevoerd. Eenstemmig zijn de geschiedschrijvers in hun lof over den hoogen en voornamen eenvoud van dezen kerkvorst.

1. Tot welke kleine correcties geven de volgende zinnen aanleiding:

. . . . den kring, waarin men geboren, voor wien men gevormd werd.

. . . . bij een komenijsman.

. . . . den klerk, die meer van zijnen patroon inschikt dan de ambtenaar van zijnen superieur.

Hij heeft meer voor u gedaan, dan al die dagen en maanden en jaren der zaken uws vaders te wijden.

. . . . kwam Loman, vermagerd en aëmechtig, zijne plaats hernemen.

. . . . ontmoette mevrouw hem toevallig bij den trap.

2. Ontleed den volgenden zin in zinnen. Tot welke woordsoorten behooren de gecursiveerde woorden?

Al ziet gij *zeldzaam* een man, die *al* grootvader is — en *toch* *nog* kantoorbediende — des middags naar de beurs strompelen, om *dezen* of *genen* jongen man in een anderen hoek dan dien van het huis op te sporen, en hem te verzoeken, eens bij den patroon te komen, — daar zijn er, voor wie de schaduwen zich verlengen, zonder dat zij hun ruste aankondigen.

3. In den voorgaanden zin is het woord *zeldzaam* verkeerd gebruikt. Vooreerst is het hier bijwoord en zou het daarom in ieder geval *zelden* moeten zijn. Maar daarin schuilt het gebrek niet. *Zeldzaam* of *zelden* moet door een geheel andere uitdrukking vervangen worden. Door welke, kan blijken uit de volgende zinnen van eenvoudiger bouw, met dezelfde fout er in:

Al komt hij zelden te laat, in den regel is hij op zijn tijd.

Al regende het zelden, over het geheel hadden wij mooi reisweer.

4. *Er is iets verschoonlijks in de aarzeling, waarmede men er toe komt een ouden klerk van zijne werkzaamheden op het kantoor te ontslaan, schoon men hem zijne bezoldiging blijft uitbetalen.* Welke voegwoord zou hier beter passen dan *schoon*?

5. *Voor twintig, tien jaren nog zou de patroon zelf eens hebben gaan zien.*

De zin wijst op een verschijnsel, dat nog in enkele andere gevallen voorkomt bij een voltooiden tijd van werkwoorden, die door een infinitief zonder *te* gevolgd worden. Wijs den aard van dit verschijnsel aan, ook naar aanleiding der volgende voorbeelden. Vergelijk daartoe:

Het heeft niet mogen baten, en Het is ons niet mogen gelukken.
Hij heeft moeten betalen, „ Hij is moeten heengaan.
Hij heeft niet kunnen schrijven, „ Hij is niet klaar kunnen komen.
Hij heeft niet willen eten, „ Hij is niet willen achteruitgaan. 1)

6. „Of de avond van zijn leven de ellende van ochtend en middag opwoog!“ Waarom de hier gebruikte wijs?

7. Benoem de gecursiveerde zinnen:

Eere den Minister, die menschenkennis genoeg had, *den staat noch eerlijke, noch ijverige dienaren te durven beloven*, als, enz.

Als gij, die toen wellicht nog in de wieg laagte, of zorgeloos speeldet of stoeidet, *getroeteld kind als gij waart, rijke jongeling als gij heettet*, . . . enz.

„Waar blijft Loman toch?“ vraagt de nog jeugdige patroon, *eene plaats aan den lessenaar ledig ziende.*

Het antwoord is: „*Loman heeft de jicht!*“

8. Benoem evenzoo de gecursiveerde zinsdeelen:

Het bewaart *voor den vloek, van een enkele af te hangen.*

De laatste valt *nauwelijks onder de automaten te betrekken.*

Geenerlei licht schemert *den donkeren nacht* door.

Sedert hij *getrouwd is*, enz.

De *boodschap* blijft „pijnlijk!“

Het *einde* is toch de dood.

Hij zou *haar* voorgaan.

XXVII.

Bl. 288--291 ²⁾).

1. Tegen welke tweeledige beschuldiging gaat de schrijver zich thans verdedigen?

¹⁾ Voor zoover ik heb kunnen nagaan, komt dit verschijnsel alleen bij *kunnen, mogen, moeten en willen* voor. Het is blijkbaar een soort van contaminatie (besmetting), m. a. w. invloed van een woord, dat feitelijk geen invloed hebben mag. Het voorbeeld van P. bij gaan is er een uitbreiding van.

²⁾ *Werken* II, 66—71.

2. Door welk argument en welke erkenning verweert hij zich tegen het eerste gedeelte van het verwijt?

3. Wat is „praktikale“ vroomheid?

4. Hoe weert de schrijver de beschuldiging af, dat hij de klerken geïdealiseerd heeft?

5. In welk geval had men hem daarvan wel kunnen beschuldigen?

6. „Zes of zeven klerken“ zegt de schrijver, en later nog eens: *een der zeven*. Indien we tot zeven typen zullen komen, wie moet dan meëgeteld worden?

7. Wat zegt de schrijver omtrent het „genie“?

8. Wat geeft hij thans als de eigenlijke strekking van zijn stuk aan?

9. Verklaar de achtereenvolgende beeldspraak, die P. zelf aanleiding geeft om te zeggen: „Ik moet oppassen, of de eene leenspreuk volgt op de andere.“

10. In welk gedeelte van het stuk heeft P. ook al over die hokvastheid der Nederlanders geklaagd, welke hij hier door een reeks van spreekwoorden bewijst?

11. Welke strekking heeft het verhaal, dat hier volgt omtrent den edelmoedigen koopman, die op zoo royale wijze zijn personeel bedacht?

Rara avis = zeldzame vogel.

1. Welke correcties vereischen de volgende zinnen:

Ik haast mij dien verkeerden indruk voor te komen.

Uit den geur der spijzen in den hoogen en langen gang.

Het was of het hoofd des huizes, dat zóó zijn feestdag vierde, de jongelui tot zijn gezin betrok.

Ga henen en wordt warm.

2. „Die aanvullingen slechten de maatschappelijke klove niet, het is waar.“ Is *slechten* hier goed gebruikt?

3. Tot welke rubriek moet de gecursiveerde bijzin in den volgenden zin gebracht worden: „Al geef ik me er door bloot

aan den schijn, *als twijfelde ik aan den indruk (mijner schetsen en groepen)*. Wat bijzonders is er omtrent den vorm op te merken? Door welke verandering is hij tot het meer gewone type te brengen?

4. Tot welke woordsoort behoort *dat* in: „*in den waan, dat hij gelukkigen maakte.*“

5. Waarvan is *Jan* de personificatie in: „*zou ik Jan willen toeroepen*“ en later: „*die Jan weleer van zijne naburen onderscheidde.*“

XXVIII.

Bl. 292—295 ¹⁾.

1. Op welke wijze maakte P. thans den overgang tot een nieuwen terugblik op de 17e eeuw.

2. Welke ongunstige omstandigheden verhoogden voor ons oordeel de superioriteit van het voorgeslacht uit die dagen?

3. Welke bedenking wordt hier terloops vermeld en op welke wijze wordt zij door den schrijver wederlegd of althans getemperd?

4. In welke opzichten toonden onze voorouders hun lust om zich te verplaatsen?

5. Op welke wijze worden de argumenten (*welke?*) bestreden, waarmede men nu allicht de overbodigheid van die neiging mocht willen verdedigen?

6. Welke bedenkingen van opvoedkundigen aard stelt P. hier als ongegrond ter zijde?

7. Op welke punten behoeft z. i. Nederland volstrekt niet achter te staan bij Engeland?

8. Waarom wordt de industrie „*een gevaarlijke boom*“ geheeten?

9. Wat verweet men in die dagen aan de Nederlandsche Handelmaatschappij en hoe komt P. daartegen op? In welke studie uit den *Proza*-bundel stemt hij zelf met dat verwijt in?

---

¹⁾ *Werken* II, 71—77.

De Handelmaatschappij werd opgericht 19 Maart 1824, met het veelzijdige doel om door dit handelslichaam handel, scheepvaart, visscherij, landbouw en industrie in Nederland en zijn overzeesche bezittingen te bevorderen. Willem I schreef voor 4 van de 12 millioen in en waarborgde den deelhebbers een rente van $4\frac{1}{2}$ pCt. De Maatschappij beperkte zich echter weldra alleen tot het overbrengen en verkoopen der gouvernementproducten, waarvan zij het monopolie had. Van dien tijd dagteekent haar bloei. Daar zij geen eigen vloot bezat, maar steeds schepen huurde, had dit een gunstigen invloed op den scheepsbouw. Het nadeel echter was, dat, door de gemakkelijke winsten verleid, onze reeders zich weldra tot een „schuitjevaren” op Indië bepaalden, gelijk het spottend genoemd werd. Zoo leed Nêerland's wereldhandel er schade onder en verslaptte onder den invloed van het monopolie het particuliere initiatief.

10. Welke goede en welke kwade zijde van den effectenhandel worden hier aangegeven?

11. Waarvan verwacht P., — al werkt hij de gedachte, om bij zijn onderwerp te blijven, niet uit — een beperking der geldbelegging in staatspapieren? (Verklaar: „*bezittingen in portefeuille*”).

Income-tax. Engeland is het vaderland der inkomsten-belasting. De eerste dagteekent van 1797, maar werd afgeschaft. In 1842, het jaar waarin P. zijn *Pennelikker* schreef, voerde Robert Peel er een in van 3 %, om te voorzien in de vermindering der Staatsinkomsten tengevolge van de verlaging der graanrechten, een eerste gevolg van Richard Cobden's agitatie. In 1846 werden deze rechten geheel afgeschaft.

12. Op welke redeneering berust de hier bedoelde „*uitvinding van den nieuweren tijd, welke staatsschuld synoniem acht met volksrijkdom?*”

13. Wat beslist intusschen bij de opgesomde gelijkheid Englands overwicht?

14. Welk ingewikkeld, maar toch niet onduidelijk, schoon verzacht verwijt, doet P. hier verder aan den Nederlandschen handel?

15. Welke vereenvoudigingen acht hij noodig met het oog op de concurrentie?

Reminiscentiën, herinneringen, maar hier beter: overblijfselen.

Toen Jan monopolist was, toen de Ned. handel nog weinig of geen mededinging ondervond.

Rafactie-meesters in tabak worden hier onder de volgens P. overbodige tusschenpersonen in den handel genoemd. Rafactie is in den tabakshandel een korting voor „*versche beschadigdheid door zee- of zoet water, oude beschadigdheid, verbroeid, verstikt, vergaan, asschig* of voor in het vat *verpakt los gruis, zand, steentjes of andere vuiligheid*, of ook voor *dof en onfrisch*, welke Rafactie door *Rafactiemeesters*, als het vat gestroopt op schaal staat, naar billijkheid wordt geschat en gewaardeerd.”¹⁾ Deze Rafactiemeesters worden door B. en W. onder eede aangesteld en moeten personen zijn „van erkende kunde in het artikel tabak en van een goed zedelijk gedrag.” De handel was voorheen verplicht van hun diensten gebruik te maken; tegenwoordig bewijzen zij die alleen, als ze verlangd worden. Zij genieten 37½ ct. per vat, zoowel van den koper als van den verkooper. De laatste verordening der gemeente Amsterdam op de Rafactiemeesters in de tabak dagteekent van 10 Dec. 1862, met wijzigingen van 1878 en 1888.

16. Resumeer de opwekking, die de schrijver thans aan de vermogende jongelui laat volgen.

17. Wat moet de natuurlijke gang van zaken zijn voor jonge mannen, waar wat in zit?

Het loffelijke voorbeeld, waarop P. hier zinspeelt, is mij niet bekend. Was het wellicht Mr. F. A. van Hall, die in 1842 minister van justitie werd?

18. Met welke waarschuwing sluit Potgieter?

De aangehaalde verzen zijn een fragment uit de profetie van de Vecht tot de Amstellandsche Jofferen uit Hooft's treurspel *Geeraerd van Velsen*. De paraphrase luidt als volgt:

---

¹⁾ A. B. Strabbe. *Vernieuwd Licht des Koophandels*, 2e dr. 1846, bl. 93.

„Want nergens is een onverwachte val eerder mogelijk dan op steile toppen, nergens het staan gevaarlijker dan op der bergen kruinen, nooit het omslaan van het vaartuig en het verzinken in de diepte eerder te wachten, dan wanneer het voor den wind gaat. Desgelijks voorzie ik, dat uit gewoonte aan weelde de goede zeden zullen verbasteren en de wijze wetten in minachting zullen geraken. Doch daartegen zullen door hun voorbeeld de voortreffelijksten zich verzetten, uitblinkende als edelgesteenten in goud gevat.”

Gijpen, een term uit het zecwezen voor: wind vatten en dreigen om te slaan. Eigenlijk een wisselvorm van *gopen*: naar adem snakken; Vgl. de uitdrukking: *Hij ligt op het gijpen* (op sterven) of ook: *op het apegapen*.

Wenst = gewenning, gewoonte. Zoo staat ook *woonst* naast *woning*, *verlangst* naast *verlangen*, *winst* naast *winning*. Vgl. Vondels *Leeuwendalers*, vs. 958 vlgg.:

„Een ieder vlamt op winst. De spinne spint haar webben

Om winst: om winning vliegh de bij naer beemt en bosch.

Om loutre winning zit de vliegh op koey en ros.”

Gelijk kan hier niet als voegw., maar moet als bijw. van wijze opgevat worden in den zin van *zoo ook*.

Al wat verbastering = heel wat verbastering.

AANHANGSEL.

VOORBEELDEN VAN PARAPHRASE.

Het hoofddoel van een paraphrase is verduidelijking. Zij heeft dus alleen reden van bestaan ten aanzien van poëzie, — en soms ook wel van proza (vgl. bl. 34), — waarin de bedoeling van den auteur niet zoo aan de oppervlakte ligt. Huygens vond het noodig, zijn eigen *Daghwerck* te paraphraseeren.

Ophelderende aantekeningen zijn blijkens de ondervinding tot die verduidelijking niet altijd voldoende. Behalve dat dit op den duur een minder aangename vorm is, hebben dergelijke aantekeningen ook vaak het gebrek, dat zij wel de details, maar niet den samenhang er van verhelderen en een goed overzicht van het geheel dan toch menigmaal achterwege blijft.

Bovendien heeft een goede paraphrase dit voor, dat zij ook een middel is om het sentiment van een dichtstuk te vertalen. Zij wordt dan een kleine wedstrijd met den dichter, om door de eenvoudiger middelen van het proza zooveel mogelijk dezelfde gevoelsindrukken te weeg te brengen. Er is, waar het poëzie van beteekenis geldt, weinig kans dien wedstrijd te winnen, maar het is toch niet onmogelijk, door de paraphrase althans den toon aan te geven van de stemming, waarin zulke poëzie gelezen en genoten wil worden.

Bij letterkundige studie is dit vertalen dan ook een beproefd middel om zich afdoende rekenschap te geven, dat men niet alleen begrepen, maar ook gevoeld heeft, wat een auteur bedoelde. Bovendien is het een dankbare schrijfoefening, die meer nog dan het gewone opstellen-maken tot keurigheid en afwisseling in den stijl prikkelt.

Algemeene regelen voor het paraphraseeren te geven is niet mogelijk. De goede smaak moet in de meeste gevallen beslissen. Hoofdzak is het, steeds wel te bedenken, dat de middelen van

het proza veel soberder zijn dan die der poëzie. Beeldspraak wordt alzoo in den regel vervangen door de eigenlijke uitdrukkingen. Alleen wanneer nu en dan een eenigszins uitvoerige metafoer of allegorie voorkomt, gaat het meestal niet aan, die geheel te doen verdwijnen, en is het in zulk een geval beter het beeld, maar dan als vergelijking te behouden. Zelfs kan het voorkomen, dat het noodig is een beeld nog wat meer uit te werken en de trekken er van te verscherpen. Voorts is een apostrophe, wanneer zij personen geldt, ook in prozavorm wel vol te houden, doch worden zaken toegesproken, dan klinkt dat in proza gewoonlijk te opgeschroefd en is een andere inkleeding verkieslijk, waarin men over en niet tot die dingen sprekende, toch de gedachte onveranderd weergeeft.

Vooraf is het bij een paraphrase vaak noodzakelijk, tusschen de regels te lezen en als een goed verstaander aan een half woord genoeg te hebben. Maat- en rijmdwang zijn nu en dan oorzaak, dat een dichter zijn bedoeling voor een deel laat gissen. In proza behooren zulke leemten aangevuld te worden. Ook maakt de dichtelijke ideeënreeks licht hier en daar een sprong of een zeer snellen overgang, wat in het vers een aangename verrassing zijn kan, maar in proza een hinderlijk gebrek aan samenhang zou te weeg brengen. De paraphrase heeft dan aan te geven, welke schakels vermoedelijk weggelaten zijn. Want ook verbeelding en gevoel hebben hun logica en die te doen uitkomen is bij het paraphraseeren een der eerste geboden. Daarom is het zeer aan te bevelen, alvorens men zich tot dezen arbeid zet, vooraf in zeer gewone, alledaagsche taal, met weglating van alle kleinigheden en versieringen, den gang van het gedicht in korte trekken samen te vatten. Dan komt men er het lichtst toe, den rechten toon te treffen en zonder angstvalligheid toch trouw en het verband en de stemming weer te geven. Wie niet de vleugels durft uitslaan en woord voor woord en zin voor zin wil overbrengen, brengt het niet verder dan geknutsel.

Hier volgen thans enkele voorbeelden van paraphrase, en wel naar aanleiding van de gedichten in de hoofdstukken VI — XI en XV behandeld. Zij zijn vrij afwisselend van stemming en zullen misschien de gebruikers van dezen bundel welkom zijn als practische toelichting der bovenstaande algemeene wenken.

„KRITIEK.“ (*De Génestet.*)

I.

Overtuigd van het goed recht der critiek, is de dichter van ganscher harte bereid, haar zijn bijval te schenken. Allereerst doet hij dat, wanneer zij machtig en welsprekend, vrij van leelijke bijbedoelingen en met kennis van zaken, van een onafhankelijk standpunt zich hooren doet. Tweeërlei is dan haar roeping. Eensdeels is het publiek tegenover kunstenaars te gul in zijn lof, anderdeels is het bevooroordeeld in zijn afkeuring. En de critiek is in haar volste recht, wanneer zij, waar het noodig is, tegen die beide verkeerdheden opkomt.

Maar ook ten aanzien der kunstenaars heeft zij een taak te vervullen. Onder hen zijn dwazen, die hardhandige bestraffing verdienen, dwergen, die zich reuzen wanen, of zich opblazende kikvorschen. Het zijn de middelmatigheden, wier aanspraken op den eernaam van kunstenaar alleen op grenzenlooze aanmatiging berusten. En daarnaast staan overmoedigen, jongelieden, die hun talent aan onwaardige onderwerpen ten koste leggen, of te vroeg hun meester ontloopen, zich wagen aan werk, dat de maat hunner krachten te boven gaat. Als de critiek die dwazen vernietigt en zulke overmoedigen tuchtigt, ook dan acht de dichter haar volkomen trouw aan haar roeping.

Dat blijft zij ook, als zij kunstenaars, die hun lauweren slechts aan een gelukkig toeval danken ¹⁾ en wien de lof naar het hoofd gestegen is, uit die bedwelming wakker

---

¹⁾ Huygens teekende deze soort van kunstenaars in zijn *Hofwijck* (r. 572—577), al was het te bescheiden van hem, zich zelf als den vertegenwoordiger van de soort voor te stellen. Het is hem weleens gebeurd, dat hij iets goeds geleverd heeft; maar, laat hij er op volgen:

schudt en hen duidelijk doet gevoelen, hoe vergankelijk vooral hún roem is. En nog waardiger wordt haar taak, als zij niet slechts kastijdend, maar ook beschermend en aanmoedigend te werk gaat en er haar eer in stelt, al moet zij er ook bestoven documenten om doorsnuffelen, vergeten kunstenaars uit het verleden bij het nageslacht tot eere te brengen. Of ook, wanneer zij met haar scherp blik een beginner herkent, die binnenkort de gevierde man zal zijn.

Zoo handhaaft de critiek de waarheid tegenover allerlei dwaling en schijn; zoo doet zij haar gezag gelden, zoo verleent zij bescherming aan de zwakken, en brengt zij, naar rang noch leeftijd vragend, klaarheid te midden der onwetenden.

Voor den waarachtigen kunstenaar bereidt zij op die wijze den weg en weet hem een plaats onder de onsterfelijke genieën te verzekeren. Liefst stelt zij zich daarbij in de weer voor de stiefkinderen der Faam, en dwingt zij zelfs hen, die zich in de gunst van het publiek verheugen en dag aan dag daarvan nieuwe bewijzen ontvangen, in deze miskende kunstbroeders hun meerderen te huldigen.

Ook als de critiek aan den strijd op het gebied van kunst en letteren deelneemt, onthoudt de dichter haar zijn toejuchingen niet. Heet gaat het daar soms toe. Dichte stofwolken rijzen er op en fel zijn de wederzijdsche aanvallen. Maar als de [eerlijke critiek optreedt, gereed om te strijden voor de rechten der kunst, doch op ridderlijke wijze, edelmoedig, ook waar zij de schending dier rechten onverbiddelijk wreekt, en alleen waarheid en rechtvaardigheid bedoelend, ook dan wekt zij door de reinheid van haar streven's dichters oprechten eerbied.

„Och armen! maer 't is miss,

Soo 't my te voller eer oyt toegerekent is.

't Geval heeft mé gedaen; en die 't my noch eens verghde,

En noch eens, en noch eens, souw sien hoe ick my berghde,

En in myn selven doock, daer 't holl is, als een vat,

Dat van een kloppen bomt, en laedt noch droogh noch natt.”

Daar zijn nochtans omstandigheden, waarin de critiek, hoe hoog zij ook sta, haar zelfbeheersching verliest. Hand over hand nemen dwaling en wansmaak soms toe en breiden zich uit van kring tot kring, van volk tot volk. Als dan de critiek zich niet kan bedwingen, als zij, in dienst der waarheid optredende, vol verontwaardiging haar tijdgenooten de scherpste taal doet hooren, waarover zij beschikken kan, dan duidt de dichter het haar niet euvel, dat zij haar verhevene kalmte niet langer weet te bewaren en rechts en links haar forsche slagen doet neerkomen.

Ja, eindelijk doet zich nog een geval voor, waarin het volkomen natuurlijk is, dat de critiek haar zelfbedwang laat varen. Daar sluipen hovelingen onder de kunstenaars rond, die hun kunst verlagen tot een middel om de grooten der aarde te vleien. Als dan de critiek, een licht verbolgen prinses gelijk, naar de karwats grijpt en zulke laaghartigen doet wegkrimpen onder haar striemen, dan nóg blijft De Génestet haar van ganscher harte toejuichen, want ook in die woedende verontwaardiging blijft zij haar hooge roeping vervullen.

II.

Maar weg met een critiek, die, haar waardigheid vergetend, een vischwijf gelijk alleen over scheldwoorden beschikt om haar onkunde te verbergen, of nog erger, die van haar macht in de pers misbruik makend, haar schandelijk partijdige oordeelvellingen aan het publiek opdringt als vonnissen, waarvan geen beroep mogelijk is.

Wee ook over haar, als zij, door jaloezie gedreven, het huichelachtig doet voorkomen, alsof het haar alleen om de rechten der waarheid en schoonheid te doen was, en zoo het oordeel der menigte vervalscht. Of wanneer zij, als een krankzinnige heks, door instinctmatige boosaardigheid gedrongen, er slechts op uit is om eerlijke en verdienstelijke kunstenaars in opspraak te brengen.

Maar nog dieper val is mogelijk. In een tijd als de onze, waarin alles te koop en het publiek overonnoozel is, zijn er ook critici, wier welwillendheid alleen enkele vermogende gunstelingen geldt, laaghartig genoeg om langs dien weg roem te willen verwerven. Ja, soms wordt het nog walgelijker. Er is ook critiek, die nog minder kieskeurig, niet maar een maitresse, maar een veile straatdeern gelijk wordt, te koop voor ieder die maar betalen wil. Dan zou licht een dergelijk euvel voor de ware kunst gevaarlijk kunnen worden. Maar als het zoover komt, — dus luidt De Génestet's bemoedigend slot, — dan zijn er gelukkig altijd nog kunstenaars, zoo vol eerbied voor hun kunst, dat zij een zoodanige critiek in al haar schandelijkheid ten toon weten te stellen.

„AAN DE STAD PARIJS.” (*Staring*).

Wel zwart is de lijst uwer zonden, o Franschen, en ontzettend, o Parijzenaars, vooral uwe schuld. Begonnen zijt ge met u als krankzinnigen op de schandelijkste wijze aan uw koning en uw geestelijkheid te vergrijpen en de wereld te vervullen met de woestheid uwer revolutionaire denkbeelden. En het einde is geweest, dat ge, — als de zwaardvechters, die zich in Rome's arena aan den dood wijdden ter zenuwprikkeling van een levensmoeden Caesar, — u niet voor uw Vaderland, maar ter wille van uw zelfzuchtigen Keizer, als kanonvoêr naar het slagveld liet leiden, hem toejuichend voor wien ge sterven gingt, maar wiens overwinningen uw volksijdelheid streelden. En niet eer nam die dwaasheid een einde, dan toen de kansen keerden en uw vernederde hoofdstad het leger der bondgenooten binnen haar muren zag dringen.

Toen sloeg de schrik u om het hart, en waart ge met reden beducht, dat een zware straf uw trotsch Parijs wachtte. Maar ziet, niet alleen verlost den Mogendheden u van den zwaren druk des geweldenaars, ten overvloede lieten zij u de kunst-

schatten behouden, door uw Keizer op zijn rooftochten uit paleizen en tempels gestolen en naar uw kunstverzamelingen gesleept, om daar, niet van uw roem, maar van uw schande te getuigen.

En thans had men mogen verwachten, dat gij die uw Parijs zoo gaarne de hoofdstad der wereld noemt, Europa uw dankbaarheid zoudt hebben doen blijken, — dat ge uw krachten, eens in uw verblinding aan een onwaardige gewijd, zoudt beschikbaar gesteld hebben tot steun en bevestiging der nieuwe orde van zaken, en ge luisterend naar den oproep uws Konings, den meenedige zoudt hebben gekeerd, toen hij, als een gemeene misdadiger aan zijn ballingsoord ontvlucht, opnieuw de wereld in beroering kwam brengen.

Maar neen, toen de laaghartige, vertrouwend op zijn goed geluk, dat hem tot dusver en voor het staal des vijands en voor den dolk des sluipmoordenaars had behoed, weer op Parijs aanrukte, toen schaaudet ge u onmiddellijk onder zijn vanen. De werken des vredes, landbouw en nijverheid, waren u vreemd geworden. Alleen onder hem, die u tot een volk van soldaten had gemaakt, voeldet gij u in uw kracht.

En zoo begint de dweperij opnieuw. Wederom zijt ge bereid, u voor uw Keizer te laten slachten, en als de dweepzieke Hindoes, stuiptrekkend achter de kar van hun verschrikkelijken Dschaggannath, het bloedig spoor van úw Afgod te teekenen. Maar indien gij verwacht, dat Europa bij dien gruwel lijdelijk zal toezien, dan bedriegt gij u. Vernietigen zal het uw Napoleon! Alle vorsten en veldheeren, door hem rijk en machtig geworden, zullen meege-sleept worden in zijn val en al het geroofde zal terugkeeren tot zijn eigenaars.

Maar de onverlaat blijft vertrouwen in zijn gelukster. Hij, die gespaard bleef, toen hem in Moskou's vlammen een „Niet verder!“ toegeroepen werd, toen niet de Kozakken en de Russen, maar de vorst en de wateren der Berezina zijn leger vernietigden, en zij, die ellendig stierven, te benijden waren

boven hen, die nog ellendiger overbleven, hij moge, lachende met de Eeuwige Gerechtigheid, droomen van nieuwe zegepraalen en van nieuwen roof, — welnu, opent dan uw oogen, o Parijzenaars! Ziet, thans zijn het geen legers meer, die tegen uw Keizer optrekken, thans zijn het gansche volken, die, beducht voor hun vrijheid, van alle punten des gezicht-einders naderen, aangroeiend tot een reuzenheir, dat onwrikbaar vertrouwt in de zegepraal... want ditmaal zal God zijn aanvoerder zijn!

„DE VEENROOK.” (*Staring*).

Het gedicht is een vermakelijk staaltje van dichterlijke overdrijving. Intusschen, wie in het Oosten van ons land het opkomen van den veenrook in den namiddag weleens heeft bijgewoond, zal moeten erkennen, dat het voor een liefhebber van de natuur om uit zijn vel te springen is, die nevelzee in den mooiste tijd des jaars dag aan dag te zien opdoemen.

Vanwaar die ellendige damp, die ons mooi zomerweer komt bederven? Is de Lochemsche berg een spuwende vulkaan geworden? Of zijn de Franschen, na de nederlagen in Ruslands velden in de onderwereld terecht gekomen, daar aan het muiten geslagen en hebben zij Pluto in een wolk van rook en smook uit zijn eigen gebied verjaagd?

Het een of het ander moet wel zoo zijn. Voor goed schijnt het lieve zonlicht schuilgegaan en er hangt een dikke mist, alsof we in Januari waren. De kringloop der vochten in onze vruchtboomen schijnt gestuit en de grond is wit van verdroogde bloesems, die eerst zulk een rijk vruchtenjaar beloofden.

Waar zijn de bloemen, die anders de Mei ons bracht? Alleen de geur der syringen verraadt, dat ze er zijn, nu het beneveld oog ze niet kan vinden. Zwaarmoedig en gedrukt

waken we onze donkere Meidagen door, en slaakt de nachtegaal, die met ons stikt in den verfoeilijken damp, alleen een schor en treurig gekras.

Aan wie hebben we al die ellende te danken? Zuivere hebzucht is het, die ons van onze mooie voorjaarsdagen berooft. De rampzalige boeren uit Twente zijn het, die ons dat leed op den hals schuiven. En met een diabolisch genot kruipen zij als echte salamanders om hun walmende veenhoopjes heen, grinnekend van voldoening, dat geen zomerbui naar onzen hartgrondigen wensch hun vervloekte vuren komt dooven.

O, die Middeleeuwen, die Kruistochten, zij zijn de schuld van deze afschuwelijke plaag! Als men daarvan spreekt, hoort men steeds een rist van voor- en nadeelen opsommen. De melaatschheid, heet het, was een ramp, die de kruisvaarders ons overbrachten, maar de kostelijke boekweit was een zegen. Nu, mijnentwege schrijft men voortaan die boekweit ook maar op het lijstje van de rampen! Want dat goedje bracht den Twentenaar op het onzalige denkbeeld om zijn hei in brand te steken, en zoo koopen we onze stuk of wat pannekoeken al te duur met het verlies van onze heerlijke Meidagen.

„HET STOOMTUIG.“ (*Staring*).

Eeuwen lang heeft de menschheid zich moeten behelpen met de kracht van dieren, van den wind en van het stroomende water als beweegkracht te bezigen. Nu het middel gevonden is om den stoom tot hetzelfde oogmerk aan te wenden, beschikt zij over een kracht, die alle andere overtreft.

Die kracht biedt allereerst het voordeel, dat zij steeds kan doorwerken en te allen tijde beschikbaar is. En het eerste nut daarvan is geweest, dat de werktuigen van Newcomen met goeden uitslag gebruikt zijn om mijnen leeg te pompen, die tot dusver steeds onder water stonden en tevens om de

schatten, die zodoende toegankelijk werden, omhoog te hijschen.

Voorts heeft die kracht, op voertuigen aangewend, alle afstanden doen verdwijnen en de schepen onafhankelijk gemaakt van riemen, wind of getij. En diezelfde kracht, die ontzettend zware hamers aan een vingerdruk doet gehoorzamen, kan even goed lichte en subtiel samengestelde spinnen en weefmachines in beweging brengen.

Wanneer de Nederlanders het nu slechts ernstig willen, bezitten zij het middel om door opruiming der ondiepten den afvoer van onze rivieren te verbeteren, en de tallooze plassen, die nu renteloos liggen, in vruchtbare streken te herscheppen.

Zoo kwam er een einde aan allerlei sleur en onwetendheid, en behaalde de menschelijke geest telkens nieuwe overwinningen, die eenmaal deze eeuw terecht als een eeuw van wonderen zullen doen prijzen.

En nog gaan die veroveringen voort, ook wat de toepassing van den stoom betreft, en zal stellig in dit opzicht eens de hooge volmaaktheid bereikt worden, die in den grootst mogelijken eenvoud bestaat. Dan zullen wellicht de stoomwerktuigen zoo min kostbaar worden, dat al wie aan eenige beweegkracht behoefte heeft, zich een kleine machine aanschaffen kan.

Mocht mij het voorrecht te beurt vallen — dus besluit de dichter — van nog eens te aanschouwen, wat er in de toekomst van deze wonderbare kracht worden zal. Nu is zij nog slechts in haar geboorte; hoe zal het dan zijn, als zij eens haar volle ontwikkeling heeft bereikt!

„DE DIEPEGGE.“ (*Staring*).

Het toneel verbeeldt een zoekpartij aan den Moerdijk, onder den Brabantschen wal, en wel naar het model van

Staring's Diepegge, dat daar achteloos een tijdlang had geslingerd, zoek geraakt was, en spijt dringende advertenties niet meer was terug te vinden. En terwijl men vischt en vischt, steekt plotseling Pluto met zijn knikker boven water, en richt het woord tot de koortsachtig zoekende schuldigen: „Staaak maar dat polsen en dat haken, o slordige troep! Het werktuig, dat ge zoo onverschillig hebt laten slingeren, in plaats van er een proef mee te nemen, heb ik mij toegeëigend. Charon klaagde al sinds lang, dat hij zoo dikwijls vast zat met zijn boot op de ondiepten van zijn vaarwater. En of het ding nu werkelijk deugt, dan of Brunings, die in zulke zaken mijn deskundige is, een handje heeft geholpen, dat wil ik niet beslissen. Maar één ding weet ik, de Styx is van ondiepten vrij en Charon is wat in zijn schik, dat hij er niet meer mee te tobben heeft.”

„VERSCHILLENDE UITLEG.” (*Staring*).

Toen in het jaar 1824 Lodewijk XVIII gestorven was en zijn reactionaire broeder Karel X zijne theocratische opvatting van het koningschap duidelijk wilde doen uitkomen, liet deze zich met dat doel op de manier der vroegere Fransche koningen te Rheims kronen en zalven, zelfs met herstel van sommige formules, die als een concessie aan den tijdgeest bij de kroning van Lodewijk XVI waren weggelaten. In alle pracht en praal had de plechtigheid plaats en ten slotte werd, als een symbool der nederdaling van den Heiligen Geest op den gezalfde, een vlucht duiven uit de zoldering neergelaten. Door het schitterende waslicht op het altaar verblind, vlogen de dieren er op aan en brandden de meeste zich deerlijk de vleugels.

„Zie,” zei een priester, een dier verdedigers van de blinde gehoorzaamheid des volks en het goddelijk recht der vorsten, die zoo vaak in de practijk het gezag der laatsten trachten

te ondermijnen, „zie, zoo gaat het ook met het volk, als men het rechten en vrijheden geeft; dan kan het evenmin valsch licht van het ware onderscheiden, en wordt het door volksverleiders in zijn ongeluk gelokt.“

„Neen,“ repliceerde een buurman, „het geval laat ook een andere uitlegging toe.“ Licht en vrijheid zijn een kostelijk bezit. Niet de schuld van de vrijheid is het, dat die duiven zich de vleugels branden; maar vooraf in een donker hol opgesloten, zijn nu hun oogen aan het licht ontwend en vliegen zij in hun verderf. En zoo is het evenmin de schuld der vrijheid, als het volk die niet goed weet te gebruiken, maar dragen zij daarvan de verantwoordelijkheid, die het te lang dom en in banden gehouden hebben.“

„BIJ HET BORSTBEELD VAN BILDERDIJK.“ (*Alberdingk Thijm.*)

Tot u voelt mijn hart zich aangetrokken, stroeve grijsaard met uw strakken blik, uitstarend onder borstelzware wenkbrauwen, met uw onbewogen, door hersenwerk gegroefd gelaat, onaesthetisch gekroond door breede hoofdpijndoeken, wars als ge waart van elken bedrieglijken haartooi. Ik heb u lief met en trots uw onbevallig uiterlijk, dat bloode kinderen schrikken doet. En hebben anderen in hun groote vereering uw stugheid trachten te vergoelijken, ik heb nooit van mij kunnen verkrijgen, u als een bescheiden en innemende persoonlijkheid te prijzen en zoo uit liefde voor u mijn zin voor waarheid en schoonheid geweld aan te doen. Neen, mijn hart hangt u aan, zooals ge waart, en het beeld, dat ik mij uit uw dichtwerk en uit uw portretten van u gevormd heb, de trouwe uitdrukking van al uw eigenaardigheden, neemt steeds met overweldigende bekoring mijn ziel en zinnen in beslag.

Die liefde dagteekent reeds van het oogenblik af, dat ik de eerste dichtregels van u leerde kennen, en de wonderbare aandoening ondervond, alsof de klank uwer stem mij daaruit tegenklonk. Die ervaring bracht een ongekende ontroering in mij te weeg en zoo waart gij het, die den mij door God geschonken aanleg ontwakende deedt en den stoot gaaf tot een dichterlijke werkzaamheid, waarin sommigen mijner landgenooten behagen mochten vinden.

Wat was het, dat mij zoo machtig tot u aantrok? Allereerst uw heerlijke taal, die ik als het volmaakte en benijdenswaardige voertuig herkende, waar ik voor mijn eigen droomen zoo vaak vergeefs naar zocht. Ook voelde ik mij naar den geest nauw aan u verwant. Uw poëzie was mij de verwezenlijking van het ideaal, dat, schoon voor mijn zwakke kunst nog onbereikbaar, toch in mijn visioenen mij voor den geest zweefde. In u werd mij geopenbaard, hoe de ware Godsvereering niets anders dan de hoogste uiting van poëzie is. En bovenal maakten uw wijsgeerige grondideeën een diepen indruk op mij. Bekrompen materialisme was u vreemd: voor u was de zichtbare schepping slechts het product van den in haar werkzamen Goddelijken geest. Als geloovig Katholiek juichte ik u toe, waar gij in de onontbindbaarheid van den heiligen Echt en de onopzegbaarheid van het verbond tusschen Vorst en Volk symbolen der éénheid Gods erkendet. En van ganscher harte omhelsde ik uw leer, dat het de taal, die goddelijke gave is, die de grenslijn aangeeft tusschen menschen en dieren.

Gewillig erken ik mij daarom uw schuldenaar en het is mij een groote droefheid, dat mijn zwakke klanken die schuld niet kunnen afbetalen. Maar moge uw geest mij blijven bezielen, opdat de leerling zijn grooten Meester althans geen aanleiding geve om zich over hem te schamen. Immer heb ik met eerbied naar u geluisterd, in welke bekende, of soms verrassende, of ook wel verbijsterende of overweldigende

vormen uw woorden ooit tot mij kwamen, maar steeds heb ik, naar uw eigen lessen en God om voorlichting biddend, mijn eigen zelfstandig oordeel trachten te bewaren. En zoo heb ik, terwijl ik met dankbare sympathie uw kunst genoot, daaraan wellicht het voorrecht te danken, dat ik een scherper oog bezat voor de hooge eenheid en harmonie in al wat gij waart en deedt en voortbracht, dan menig geoefend criticus of blind vereerder.

Nooit heb ik het oog gesloten voor uw gebreken, maar evenmin heb ik mij ooit een anderen Bilderdijk kunnen denken, dan gij geweest zijt. Zondig mensch als ge waart, schenen uw onvolmaaktheden mij onafscheidelijk van uw grootheid. Nooit kwam het in mij op, als anderen uw beeld te willen verminken, door er sommige trekken in uit te wisschen. Hoe hadt gij een leeuw kunnen zijn zonder klauwen of tanden? Hoe hadden wij uw toornen kunnen bewonderen, als de zachtzinnigheid u eigen was geweest, die u toegeschreven wordt? En wanneer ik dan zag, hoe ge in verheven woede de dwaalgeesten uws tijds onder fel kastijden ter verantwoording riept, hoe gij, uw zelfbedwang verliezend, het verderf uwer eeuw manmoedig dorst aantasten, soms zonder u zelf van de draagkracht uwer harde woorden bewust te zijn, en hoe dan uw tijdgenooten wegkrompen onder de — misschien — te forsche slagen van u, hun ongeroepen tuchtmeester, toch viel het mij bij dat schouwspel nimmer in u te vragen, waarom ge toch niet wat zoetsappiger te werk gingt, en als een dwaas te zuchten: waarom, o dichter, waarom hadt gij toch niet de zenuwen van een gewoon burgerman!

Daar zijn er onder uw beoordeelaars, die zich vermeten u voor te schrijven, hoe gij u hadt moeten gedragen, om hun goedkeuring en toejuicing te verwerven. Uw smaders niet verachtend, uw bitter kruis in stilte dragend, hadt ge de bittere klachten, die de ellenden uws levens u ontpersten, naar hun

hoog gebod steeds moeten smoren. En toch hadt ge de wereld moeten verbazen door uw genie, toch uw medemenschen moeten troosten en verkwikken door onsterfelijke zangen, u ingegeven door uw vertrouwdheid met de bitterheden van het menschelijk bestaan. De zonden van uw rationalistische tijdgenooten tegen historie, kunst en taal, hun vergrijpen jegens het Goddelijke en het Schoone hadden u niet mogen vertoornen, maar uw reuzendichtwerk had er niets onder moeten lijden. Gij hadt een groot man moeten zijn, maar met de middelen van kleine, nietige menschen. Is het niet onmogelikheden genoeg geëischt? Vergt men van een rots, dat hij aanvoele als fluweel en glanze met teedere kleuren? Moet een trotsche hazewind den nieuwen dag begroeten met nachtegalezang en bladgeruisch? En eischt men van genieën een monsterachtig geheel van eigenschappen, waarbij de paardmenschen der oudheid de natuurlijkheid zelve zijn?

Wie zoo onzinnige eischen stellen moge, ik wensch geen onnatuur te verheerlijken. Dankbaar, o vereerde Meester, erken ik u in uw volle grootheid, en als uw leerling eerbiedig u zijn zwakke hulde komt brengen, is alle aanmatigend voorbehoud hem een gruwelijke ondankbaarheid.

I N H O U D.

	Blz.
I. POTGIETER, <i>De Zusters</i> (bl. 38—40).	5
II. „ „ „ (bl. 49—51).	7
III. „ „ „ (bl. 57—58).	10
IV. „ „ „ (bl. 134—136).	13
V. „ <i>Blauwbes!</i> (bl. 24—26).	16
VI. DE GÉNESTET, <i>Kritiek</i>	19
VII. STARING, <i>Aan de stad Parijs</i>	20
VIII. „ <i>De Veenrook</i>	22
IX. „ <i>Het Stoomtuig</i>	24
X. „ <i>De Diep-egge</i>	25
XI. „ <i>Verschillende uitleg</i>	26
XII. POTGIETER, <i>Marie</i> (bl. 302—305).	26
XIII. „ <i>Hanna</i> (bl 465—466)	30
XIV. A. PIEERSON, <i>Da Costa's impopulariteit</i>	33
XV. ALBERDINGK THIJM, <i>Bij het borstbeeld van Bilderdijk</i>	36
XVI. BUSKEN HUET, <i>Max Havelaar en de Camera Obscura</i>	40
XVII. DA COSTA, <i>Vijf en twintig jaren</i> (Voorzang)	43
XVIII. POTGIETER, <i>Het Rijksmuseum</i> (Karel V).	49
XIX. „ <i>'t Is maar een pennelikker</i> (bl. 245—248).	54
XX. „ „ „ „ „ (bl. 248—251).	58
XXI. „ „ „ „ „ (bl. 252—256).	60
XXII. „ „ „ „ „ (bl. 256—261).	62
XXIII. „ „ „ „ „ (bl. 261—266).	64
XXIV. „ „ „ „ „ (bl. 266—280).	66
XXV. „ „ „ „ „ (bl. 280—284).	68
XXVI. „ „ „ „ „ (bl. 284—288).	71
XXVII. „ „ „ „ „ (bl. 288—291).	75
XXVIII. „ „ „ „ „ (bl. 292—297).	77
AANHANGSEL	8

VERBETERING.

De aantekening achter vr. 8 op bl. 6 moet volgen achter die bij vr. 7 op bl. 8.
